

پراکتیزه کرنا بنه مایین رهخنا ئه دهبی یا رهوشتی د دیوانا (بازاری خه ما) دا

نعمت الله حامد حامد

پشکا زمانێ کوردی، کولیژا زمان، زانکویا دهوک، هه رێما کوردستانی - عراق (nimat77@yahoo.com)

<https://doi.org/10.26436/2018.6.1.550>

وه رگرتن: 2017/11/11 په سه ندرکن: 2018/03 به لاکرن: 2018/03

پوخته:

رهخنا ئه دهبی یا رهوشتی وهکو میتوده کا رهخه بی دناڤ رهخنا جیهانی دا په یادابوویه و شیا به بیته ئامراز و رێبه ک بوو شروقه کرن و هه لسه نگاندا تیکستین ئه دهبی، پێخه مه ت ده سنیشان کرنا بابه تین رهوشتی و دیار کرنا شیوه یی بکارئینان و رهنگه دانا وان دناڤ به ره مه یین ئه دهبی دا. ئه قی میتودا رهخه بی دناڤ رهخنا ئه ده بییا کوردی ژێ دا رهنگه دایه. ئارمانج ژ ئه قی فه کولینی ئه بوویه کو دیوانه کا هوزانی یا هوزانفانه کی کورد ل دویف پینگاڤ و پرنسیپین شروقه کرنا میتودا رهخنا رهوشتی شروقه بکه یین، دا کو دیار بییت کا رهخه گری ئه ده بی ل دویف ئه قی میتودا رهخه بی چاوان سه ره ده ری ل گه ل تیکستی ئه ده بی دکه ت (ب تایبه ت تیکستی هوزانی) و شیوه یی شروقه کرنی ب چ رهنگه. هه لبه ت ده قی فه کولینی دا دیار دکه یین کا تا چ راده تیکستین دیوانا (بازاری خه ما) شیا به رابه راتی و ئاراسته کرنه کا باش بو خوینده فانی بکه ت دبابه تین رهوشتی دا. دیسان دیار دکه یین کا هوشیار کرن و هوشدار یکرنا هوزانفانی بو تاکێ جفاکی ل دور ئه وان بابه تین رهوشتی ب چ شیوه بوویه. ل دویفرا دهینه دیار کرن کا به هره مه ندیا هوزانفانی ئاراسته کرن و داریتنا هوزانی دا بو ده ربهرین کرنی ژ ئه وان لایه نین گری دایی رهوشتی تا چ راده کاریگه ره خه ش بوویه، هه لبه ت ئه قه ژێ ئه زمونا هوزانفانی داریتنی دا ده لمینیت. ده نجام دا دیار دبیت کو ئه ق میتودا رهخه بی، میتوده کا کاریگه ره بو هه لسه نگاندا تیکستین ئه ده بی و میکانیزم یین دیار و جودا هه نه ژمیتودین دیتر ژبو شروقه کرنی، کو ب شیوه کی تایبه ت دویفچونا چاوانیا رهنگه دانا ئه وان بابه تین رهوشتی دتیکستان دا دکه ت.

په یقین سه ره کی: رهخنا ئه ده بی یا رهوشتی، بنه مایین رهخنا رهوشتی، پراکتیزه کرنا رهخنا رهوشتی، شروقه کرنا تیکستی هوزانی، دیوانا (بازاری خه ما).

1. پێشه کی

بده ت. ئه ها ل قیری رولی رهخنا رهوشتی دهیت کو ب قی ئه رکی رادبیت دناڤ به ره مه یین ئه ده بی دا. میتودا رهخنا رهوشتی دیبافی رهخنا ئه ده بی دا، وهکو میتوده کا تایبه ت پتر خوه ل ناهه روکا به ره مه یین ئه ده بی دکه ته خودان و ده لاله ت و بابته و کو دین رهوشتی دناڤ به ره مه مان دا دیار و شروقه دکه ت. سه روکانیین ئه قی میتودئ بو سه رده می یونا نا که فن فه دگه رن و نه خاسمه ل ده ف فه یله سو فین وان وهکو ئه فلاتوون و ئه رستو. هه ر ژ هینگی وه ره و تا نوکه پویته دان و هه لسه نگاندنین رهوشتی بو تیکستین ئه ده بی به رده وامی بخوه فه دیتیه و ده قان سه رده میین جودا دا، تیگه ه و پیناسه و شیوه یی شروقه کرن و خواندنین به ره مه مان ل دویف پیه رین رهوشتی گهورین سه ردا هاتینه. ئه قه ژێ بو هندی فه دگه ریت کو تیگه ه و پیناسه و سنورین تیگه هشتنا مروقی بو رهوشتی بخوه هاتینه گهورین.

1.1. گرنگیا فه کولینی:

گرنگیا فه کولینی ئه وه کو ب شیوه کی تیر و ته سه ل میتوده کا رهخه بی یا ئه ده بی هاتیه وه رگرتن کو (رهخنا ئه ده بی رهوشتی) ه

رهوشت وهکو بابه ته کی گری دایی ژیا نا مروقی، ژ که فندا بوویه جهی پویته دانا فه کولر و رهخه گران. نه خاسمه کو په یوه ندیه کا راسته وخو ب ژیا ن و شیوه یی سه ره ده ریا مروقان ل گه لئیک هه بوویه. ئانکو زور جار وهکو پیه فر بو هه لسه نگاندا رهفتارین مروقی هاتیه بکارئینان و ژبو په یدا کرنا به خته وه ریا مروقان هاتیه دیار کرن، دا کو خرابیی و باشیی ژیک جوداکه ت و سنور و راده یه کی بو رهفتار و شیوه یی سه ره ده ریا مروقان دیار بکه ت. په یوه ندیا ئه ده بیاتی و رهوشتی په یوه ندیه کا که فنه و یا دوولایه نی یه. هه ر ئیکی ژلایی خوه فه پویته ب لایه نی دیتر دایه و مفا ژێ وه رگرتیه. و ژبه ره ئو ی په یوه ندیا خورتا دناڤه را وان دا هه ی، تیکستین ئه ده بی ب لایه نی رهوشتی هاتینه تامدان و به ایین رهوشتی دناڤ تیکستین ئه ده بی دا رهنگه دایه. له ورا ئه قی چه ندی خوازته وی راستیی کو فره میتوده کا رهخه بی هه بیت دویفچوون و شروقه کرنا بو چاوانیا رهنگه دانا ئه وان بها و بابه تین رهوشتی دناڤ تیکستان دا ئه نجام

و بنه مایین وی لسه ر تیگسته کی کوردی (تیگستی هوزانی) هاتینه تاقیکرن.

2.1. ئاریشا فه کولینی:

ئو ئاریشا دهی فه کولینی دا هاتیه چاره کرن ئوه کو تیگستین ئه ده بی ل دویف پیقه رین رهخنا رهوشتی و ب شیوه کی بابه تیانه بهینه شروفه کرن و مه و دای ئه فی میتودا رهخنه بی بهینه دیار کرن و شیوه بی سه ره ده ریا رهخنه گری ل گه ل تیگستی بهینه ده سنیشان کرن.

3.1. سنوری فه کولینی:

ئیک میتودا رهخنا ئه ده بی هاتیه وه رگرتن دهی فه کولینی دا، دیسان تیگستی هوزانی هاتیه هلبزارتن بو شروفه کرنی کو ئه وژی دیوانا (بازاری خه ما) یا هوزانقان (ئه حمه د یاسین) ه.

4.1. ئارمانجا فه کولینی:

ئارمانجا سه ره کی یا فه کولینی، ئاشنا کرنا خوانده قانین کورده ب پیقه ره و شیوه بی شروفه کرنا تیگستین ئه ده بی و ب تایه تی تیگستی هوزانی ل دویف میتودا رهخنا ئه ده بی کو ئه وژی (رهخنا ئه ده بی یا رهوشتی یه) و دیار کرنا سنورین کار کرنا ئه فی میتودا رهخه بی یه.

5.1. پلان و په یکه ری فه کولینی:

ئه فه کولینه لسه دو ته وه رین سه ره کی هاتیه دابه شکرن ئه وژی: ته وه ری تیوری، کو گرنگترین بنه ما و پیقه رین ئه فی میتودا رهخنه بی تیدا هاتینه دیار کرن. ته وه ری پراکتیکی، کو بنه ما و پیقه رین میتودا رهخنا رهوشتی لسه تیگستین دیوانه کا هوزانی هاتینه تاقیکرن و شروفه کرن لسه هاتینه کرن.

2. رهوشت وه ک تیگه ه و زاراڤ

رهوشت وه کو تیگه ه ب جوداهیا سه رده مان و ب جوداهیا عه قلیه تا مروقان و رادی تیگه هشتنا وان بو دیاردان دهیته گهورین. ئانکو خوه دی تیگه ه ک جیگیرنه بوویه و نینه. بو نمونه هنده ک دبیزن: (رهوشت بهایه یان سسته مه کی بهایانه مروقا و هسا دایه نیاسین کو باشیی بو په یداکته و وانا ژخرایی دده ته پاش... و ژبو فی مه رمی مفا ژ گه له ک لایه نان کریه پیخه مه ت دانانا بهایین رهوشتی کو نایین بخوه ژئی ئیک ژ وان سه روکانیا بوویه کو پالپشتی ل دانانا بهایین رهوشتی بکته. ژلایه کی دی هاتیه گوتن کو، رهوشت رهفتارین مروقی هلدسه نگینیت ل دویف پیقه رین به نیاسین رهوشتی ئه وین ئه و بو رهفتاران دیار دکته و وه کو پیگیری و ئه رک بو مروقان ده سنیشان دکته. په یفا ئنگلیزی (Ethic) یا ژ ره گی یونانی (Ethos)، ئانکو (نه ریت-عاده) هاتیه وه رگرتن. رهوشت بخو کومه کا باوه رایه یان نمونه یین ئاراسته کرینه کو فره ل دهف مروقی وه کو تاک یان وه کو کوم هه بن. په یفا رهوشت یان (اخلاق) نافه، ئه و

کومکرنه بو په یفا (خلق). ئه وژی ب راما نا کومه کا سیفات و کریارین مروقی یین باش یان خراب، بلند یان نرم دهیته.¹

دژنده ره ک دیترا ب فی رهنگی زاراڤ و راما نا په یفا رهوشت بکارئینایه ده ما دیار دکته کو، (په یفا Ethic) یان فه لسه فا رهوشتی، فه کولینا کریارین مروقی یه کا دباشن یان دخراب. رهوشت فه کولینی ل کریارین مروقی یین هایدار (ئیرادی) دکته... په یفا (اخلاق)، بزافا پراکتیک کرنا ئه وان و اتایانه ئه وین زانستی رهوشتی ب شیوه کی تیوری پیشکیش دکته. ژلایه دیتر هاتیه گوتن کو بهرپر سیاریا رهوشتی تشته ک جیگیر و نه لفه، گریدایی هیزا مروقی یا که سی یه و ب ویزدانا مروقیه گریدایی یه. له ورا فره بنه ما و بهایی رهوشتی یی گشتگیر و چاک و لوژیکی بیت. هه رچه نده سسته می رهوشتی مروق بخوه دروست دکته، ل فره ئه و مروقه رهوشتی تاک ل دهف مروقی دیتری به رامبه ری خو ول دهف کومی و رهوشتی گشتی ژئی ل بهرچاڤ وه رگریته. کیم جارن هزرا رهوشتی دویری هزرا ئیینی لفینی دکته، ئه فه ژئی بو وی چه ندی فه دگه ریت کو ئیینی کارتیکرنا کا بهیز لسه بریار و بهایین رهوشتی یین تاک و کومی هه یه، چونکی یاسایین ئیینی بی ژ سنوری نه ریت و کریارین ئیینی ده رباز بووی و یین چووینه دناڤ رینمایی و کریارین رهوشتی ژئی دا).²

هه ر ژ که فن دا ((یونانیان ژبو ئاماژه پیکنی ب رهوشتی په یفا (Ethikos) بکارئینایه، ئانکو رهوشتی-خلقی. و لاتینیان ئه و فه گوه سته ناڤ زمانی خوه و په یفا (Moralis) بو بکارئینایه)).³ ئه م دشپین بیژین کو جوره تیگه لیه ک و بناقئیکدا چوونه ک بو هه ردوو زاراڤین (Morale و Ethique) هه یه. هه ره کو دئه قان بوچوونان دا دیار دبیت کو، ((مورال کومه کا فه رمان و هوشداریین په سه ندرینه ل دهف جفا که کی دیار کری دده مه کی دیار کری دا. ل (Ethique) ئه و زانسته ئه وی بهر یخودانی بو ئه وان بریار و ئه حکامین وان بهایان دکته ئه وین گریدایی کریاران، ئه فجا چ دباش بن یان دخراب. ئه و فه رمان و هوشداریین (Morale) دا، ئه و دسه رکی و بنچینه بی نه بو ئه حکامین باش و خرابین (Ethique) لسه رادوه ستیت ... ئانکو ئه و بابه ته بی کو (Ethique) فه کولینی تیدا دکته ... هنده ک فه کوله ر بو جوداهیا دناڤه ر قان هه ردوو په یقان دا په نایی دبه نه بهر دبیتنا (کانتی) کو (میتودا رهوشتی) و هسا دده ته دیار کرن کو لسه ئه رکین گشتی رادوه ستیت و (Morale) بخوه فه دگریته. و (Ethique) میتودا به خته وه رییه و لسه ئاموژگاریین تاییه ت رادوه ستیت ئه و مروقی به ره ف ژیا نه کا نمونه بی فه دبه ت. ئانکو په یفا (Morale) لسه ئه رکی گشتی رادوه ستیت و په یفا (Ethique) لسه ر ژیا نا خوش و به خته وه ر و تاییه ت رادوه ستیت)).⁴ ((هنده ک زانایین دیتر و هسا دبینن کو (Morale) یا ئیگریته و گشتگیره و بریارین وی لسه هه موویان وه کو ئیک په یرو دبن. ل (Ethique) یا هه مه ره نگ و

کو نه ده بیات و هونر دشین هؤکاره کی خوه دی باندور بن د
 فه گؤهاستنا رهوشتی دا و هر د فی بواری دا ژی، دادقانیی لسهر
 چاوانیا بهرهمه کی د لیکگؤهارتنا فی بیاتی دا دکته⁸.

3. رهوته کا میژوویی بو رهخنا رهوشتی

نه گهر هم پینداچوونه کی بو دیروکا نه ده بیاتی و رهخنا نه ده بی و
 بوچوونا زانایین جیهانی بکهین، دی بینین کو پویته کی بهرچا دایه
 لایه نی رهوشتی و چاوانیا بهرجهسته بوونا بهایین رهوشتی دناف
 بهرهمه نی نه ده بی دا. و دئه نجام دا، دویفچوون و بوچوونین
 همهرهنگ ژلایی زانا و رهخنه گر و فیهله سوفانقه هاتینه دیارکرن بو
 شیوه یی سه ره دهریکرنی ل گهل نه وان بها و بابه تین رهوشتی نه وین
 دناف تیکستین نه ده بی دا رهنگفه داین. ژلایی دیتر دشین تاماژئی پی
 بدیهین کو شعر وهکو ژانره کی نه ده بی خوه دی دیروکه که فناره،
 رهنگفه دانا بابه تین رهوشتی ژی تیدا ب قه دهر دیروکا وی یا که فناره.
 نانکو بها و بابه تین رهوشتی بو نه ده بیاتی وهکو ژنده ره که بکارهاتینه
 و نه دیبان داهینانین خوه پی دهوله مند کرینه. له ورا هاتیه گوتن
 کو، ((هفرکی دناقه بره شعری و فلهسه فی هر ژ چرخئی شه شی
 بهری زابینی ده سپیکریه، نه وه فرکیه ژ وی چه ندی دروستبویه ده ما
 کو رهخنه ل شعری دهاته گرتن و بهره فانی ژی ژی دهاته کرن لسهر
 بنیاته کی رهوشتی))⁹. نه ف بوچوونه ل ده ف فیهله سوفین یونانی
 سه ره لدایه و ب تاییه ت ل ده ف نه فلاتوونی، کو هنده که ژ رهخنه گران
 ب دامه زیننه ری رهخنا رهوشتی دایه نیاسین، چونکی ((لیگه ریانا
 نه فلاتوونی ل بها و گرنگیا نه ده بی و نه کی وی، گرتدایی دیارکرن
 رادی کارتی کرنا نه ده بیاتی بوو لسهر رهفتارو ههلسوکه وتین
 مروقاتی. نانکو لسهر رهوشتی رادوه ستیا. نه فلاتوونی جوداهی
 ئیخستیه دناقه بره باشی و خوشی دا، نه وی پویته ب باشیا
 بهرهمه می بتنی دایه))¹⁰. ب فی چه ندی دیار دبیت کو رهوشته وهکو
 پیفره که بو ههلسهنگاندنا تیکستین نه ده بی هاتیه دیارکرن. ((
 نه فلاتوونی ب دوو شیوا هافیتی شعری، جاره کی بنافی رهوشتی و
 جارادی ب نافی راستی. ب دیتنا وی شاعر بهایین بلند و رهوشتین
 مروقی خراب دکهن، ژ بهرندئ وی شاعر ژ کومارا خو
 دهریخستینه))¹¹. نه وی شاعر ل دویف پهیره وکرن بهایین رهوشتی
 پولینکرینه. کرینه دوو دهسته که. دهسته که ک باش و ئیک خراب.
 پشته فانی ل بین باش کریه و هفرکییا بین خراب کریه. ((نه فلاتوونی
 بانگواز بو هونری رهوشتی و پیگیر ژلایی ناهه روک و روخساریفه
 دکر. نه شعری وی دکومارا خودا پهسندرکین، شعری ئایینی
 بوون. نه فلاتون ئیکه که س بوو جوداهی ئیخستیه دناقه بره رهخنا
 رهوشتی و رهخنا جوانناسی دا. وی پویته ب رهخنا رهوشتی دایه،
 نانکو ب کاریگه ریا هونر و نه ده بیاتی لسهر رهفتارین مروقی))¹².
 ههلبه ت نه گهر نه ماشه ی بوچوونین قوتابی وی (نه رستوی

که سوکی یه و رمانین وی ب جوداهیا ریباژین مروقان و شیوه بین
 فلهسه فی فه دهیته گهورین ... بوچوونه کی دی هیه ده بیژیت:
 (Morale) نه و باز نه یی رمانندی - ته نه مووی یه نه و بهر یخودانی
 بو بابه تی باشی و خرابی دکته دوی گوشه نیگیایی دا کو فهره نه و
 ب وی شیوه ی هه بیت. لی (Ethique) نه و بازنی بهر یخودانی یه بو
 بابه تی رزگار بوونی، نانکو بابه تی چاره نفیسی دوماهی یی ژیا نا
 مروقاتی یه))⁵. ژلایه که دیتر زانایان ((په یفا (Morale) بو
 ناماژه دانی بو وان هه موو بنه ما و بریار و نه حکامان بکارئینا یه نه وین
 (Ethique) و (Morale) بخوه فه دگرن. نانکو هه روک دئیک
 تیگه ه دا کومه کرینه))⁶.
 دزمانی کوردی دا په یفا (رهوشته) بهرام بهر په یفا (مورال) دهیته
 بکارئینان. و دزمانی عه ره بی دا په یفا (اخلاق) بهرام بهر په یفا (مورال)
 بکاردهیت. و ژبو رهخنا رهوشتی دشین بیژین زارافی moral
 Criticism، کو عه ره ب زارافی (النقد الاخلاقی) بو بکار دئین. و
 بهرام بهر زارافی ئنگلیزی (Moral ethical) عه ره ب په یفا ( )
 اخلاقی) نانکو رهوشتی بکار دئین))⁷ ب فی چه ندی بو مه دیاد بیت
 کو زاراف و په یقین جودا بو رهوشتی هاتینه بکارئینان، ههلبه ت
 نه فه ژی وی چه ندی دگه هینیت کو وانا و ده لاله تین نه ف په یفه بخوه فه
 دگریت، ب گهورینا سه رده م و جفاک و تیگه هشتنا ملله تان دهیته
 گهورین.
 رهخنه گره کی دی بغی رهنگی پیناسا رهخنا رهوشتی دکته کو:
 (پویته دانه ب بها و شیوه بین رهوشتی بین زال و خودان دهسه لات
 لسهر جفاکی. ب وی شیوه یی کانی قه نجی و خرابی کیشکه؟ یانژی
 راستی کیشکه و چه وتی کیشکه؟ بهر ژه وهندا رهوشتی و رهفتاری
 کیشکه؟ و نفیسه ر چاوا و ب چ شیوه یه کی ب فان تشتان فه مژویل
 بوویه و هه ول ژبو به لافکرن و په ره سه ندنا وان دایه... نانکو هه ر ژ
 نافی فی ره وتی نه م دشین تیگه هین، کو مه به ست ژ رهخنا رهوشتی
 مژویل بوونه ب بنیاتین فیرکاری و بنه مایین رهوشتی د روخسار و
 ناهه رؤکا بهرهمه کی نه ده بی دا. هه وه سا هاتیه گوتن کو، رهخنا
 رهوشتی دیده فانه لسهر چاوانیا بهرهمه کی نه ده بی و هونری د
 کاریکرن و کارتی کرنا رهوشتی دا و بههرا پتر گرنگی ب بلند بوون و
 دابه زینا چاوانیا بهای رهوشتی ل ده ف گوه دار - بینه ر - خوانده فانی
 ددهت. ب واتایه کا دیتر، کانی هه ر خوانده فانه کی بهرهمه می نه ده بی
 چه تا چ راده حه ز و مه یلا وی بو گه شه کرنا رهوشتان چی بوویه؟
 یانژی بهر فوژای چه تا چ راده ژ رهوشتی دویر که فتییه؟ له ورا
 دیار دبیت کو فی جور رهخنی هه رده م جوره رهوته کا هوشداری و
 هوشیار کرنی لگهل دا هیه، ب وی مه ره می کو هه رده م خوینده فانی
 د رهوشا پویته دان و گرنگی پیدان ب رهوشتان دا دهیلت. دئه نجام دا
 دشین بیژین کو ژ تاییه تمه ندی بین بهرچا فین رهخنا رهوشتی،
 گرنگیدانه ب کریارا فیربوونی د بهرهمه می نه ده بی دا و باوهری هیه

...وی جورین ئه‌دهبی ل دویف ناهه‌روکا وان یا ره‌وشتی پولین و ژیک جوداکرینه).¹⁹ ئه‌فلاتون په‌سن و سالوخوا سوقراتی ب فان ده‌ربریان دکه‌ت و دبیزیت: ((سوقرات نمونا دهنیشناکره ژ فه‌یله‌سوفین ره‌وشتی. ئه‌و ه‌سا دبینیت کو به‌خته‌وه‌ری ژ په‌یره‌وکرنا به‌ایین ره‌وشتی بده‌ستفه‌دهیت...ده‌رده‌می هیلینستی بی یونانی و ل سه‌رده‌می ئمبراتوریه‌تا رومانی ژی دا ره‌وشت ببوو به‌ربه‌لافتین پارچا مللی یا فه‌لسه‌فی. خه‌لک به‌رف وی فه‌ دچوون داکو که‌یفخوشیی و که‌ساتیه‌کا به‌یز بو خوه‌ په‌یدابکه‌ن. دیسان(ئهبیقریبان) ژی داکوکی لسه‌ر تاکی دکر و دگوت باشی هه‌موو یا دتام و چیزئی دا، وانا چیز جوداکر و کره‌ چیزا عه‌قلی و یا لاشی- جه‌سه‌دی. وان چیزا عه‌قلی په‌سه‌ند دکر و سه‌ر ب یا جه‌سته‌یی دئخست))²⁰. د بیافه‌ک دیترا، ئه‌فلاتون دیاردکه‌ت کو، ((زانینا تشتی باش وب ره‌وشت پیدفیه‌ مروقی ژ ئه‌وی به‌رزه‌بوون و به‌رئه‌للایی رزگار بکه‌ت یاکو مروقی ژ هه‌لبژارتین نه‌ دروست و کوره‌ دور دئخیت، کو دبنه‌ هوکاری ژنا‌ه‌رنا مروقی بخو))²¹.

هه‌لبه‌ت ل دویف وانرا، ئه‌رستو هنده‌ک ئه‌رک و مه‌به‌ست ژبو ئه‌ده‌بیاتی دیارکرینه و ب دیتنه‌کا وردبینتر فه‌کولین ل ره‌وشتی کره‌. ((مه‌به‌ستا ئه‌رستوی ژ ره‌وشتی، ئه‌و ریکه‌ یا کو وینیی ره‌فتاری دتراژیدیایی دا وینه‌ دکه‌ت. ئانکو هه‌ر ئه‌وه‌ یاکو مروقی بو خوه‌ ده‌لبژیریت ئه‌گه‌ر رویدا یان خوه‌ ژئ دده‌ته‌ پاش. ئاخفتن ژی وه‌کو کریارایه‌، ئامازئی دده‌ته‌ ره‌فتاره‌کا دیارکری، ئه‌گه‌ر یا باش بیت، ره‌وشت ژی دئیی باش بیت. دیسا دیاردکه‌ت کو کریارا سه‌ره‌کی دتراژیدیایی پیدفیه‌ یا باش بیت، داکو قاره‌مانین شانوگه‌ریی خوه‌دی ره‌وشته‌ک باش بن، چونکی مه‌به‌ستا تراژیدیایی دبنیات دا مه‌به‌سته‌کا ره‌وشتی یه‌... له‌ورا پیدفیه‌ دره‌وشتی دا گونجان هه‌بیت دنا‌ه‌ه‌را ره‌فتاری مروقی و که‌ساتیا مروقی دا))²².

ژلایی دیترا، دئه‌ده‌بیاتا یونانی دا ((شاعرین کلاسیک وه‌ک (هومروس و هزئود) سه‌روکانیین سه‌ره‌کی بووینه‌ بو باوه‌ریا ئایینی و ره‌وشتی))²³. به‌ره‌مه‌ین وان ئیله‌ام به‌خش بووینه‌ بو نه‌وه‌یین ل دویف وانرا هاتین و ب تاییه‌ت دبیاقی به‌ایین ره‌وشتی دا. و زور جاران ب چا‌قی ریزگرتنی ل به‌ره‌مه‌ین وان هاتیه‌ نیرین. ((ب دیتنا ئه‌فلاتونی، پیدفیه‌ هه‌موو تشته‌ک بکه‌فیه‌ ژیر لوژیکا ئه‌قلی، ب تاییه‌ت ئه‌و هه‌لچوونین نه‌ ده‌جی خودا و زیان به‌خش، کو ئه‌و دبنه‌ هوکاری ژنا‌ف برنا ره‌وشتین باش... ب دیتنا وی فه‌ره‌ ده‌سه‌لاتا ره‌وشتی کونترولا بیایی هونه‌ری بکه‌ت... و بسانا‌ه‌یترین ریک ژبو ره‌خنه‌گرتن ل هونه‌ری ب دیتنا ره‌وشتی، ئه‌وه‌ کو ئه‌وی ره‌خنن ئاراسته‌ی ناهه‌روکا به‌ره‌مه‌ین هونه‌ری بکه‌ین. روه‌نترین تشته‌ک هونه‌ری پیدفیه‌ شکاندن ئه‌وه‌ کو هونه‌ره‌فتاری نه‌ره‌وشتی نمایش دکه‌ت و به‌رچا‌ف دکه‌ت بیی کو ب شیوه‌کی راسته‌وخو وان رسوابه‌ت... هه‌ر لسه‌ر فی بنیاتی، ئه‌فلاتون ئیکه‌م که‌س بووینه‌ کو

بکه‌ین، دئیی بینین کو دیتنه‌کا جودا ل گه‌ل دیتنا ماموستایی خو هه‌بوویه. ((ب دیتنا ئه‌رستوی دنمایشکرنی دا چا‌فلیکرنا ره‌وشتی ناهه‌یته‌ کرن، به‌لکو ئه‌و ره‌وشتی ب ریکا چا‌فلیکرنا ره‌فتاری مروقی وه‌ردگریت))¹³. ئه‌رستو ژوان فه‌یله‌سوفان بووینه‌ کو بوچوون و دیتنن نوی و جودا ده‌رباره‌ی ره‌وشتی پیدفیه‌شکرین. ((ئه‌رستوی زارافی پاککرنی دپه‌رتوکا خوه‌دا ئه‌وا ل ژیر نافی (ره‌وشته‌ به‌هسکره‌))¹⁴. دتیورا پاککرنی دا، ئه‌رستو ب روه‌نی دیارکره‌کا چا‌وا ئه‌ده‌بیات(تراژیدیا و کومیدیا) دشین ده‌روونا مروقی ژ خرابکاریان پاک بکه‌ن. ((ب دیتنا وی، هاوسه‌نگیا هه‌لچوونی، ده‌روونی و ویزدانی - ئه‌وا تراژیدیا ب ریکا پاککرنی جیه‌جیه‌که‌ت - ریکه‌که‌ ژبو هاوسه‌نگیا ره‌وشتی. ب فی چه‌ندی ئه‌رستو به‌رسفا ئه‌فلاتونی دده‌ت کو دگوت شعر ره‌وشتی خراب دکه‌ت. لئ ئه‌و دبیزیت شعر ئه‌رکه‌کی ره‌وشتی دگریت))¹⁵. دئه‌نجام دا دیاردبیت کو دوو بوچوونین ژیک جودا بومه‌ دیاربوون ل دۆر ئه‌رک و مه‌به‌ستین بکارینانا ره‌وشتی دنا‌ف تیکستین ئه‌ده‌بی دا.

ب دیتنا هنده‌ک ژ زانایان، په‌یوه‌نده‌یه‌کا موکوم دنا‌ه‌ه‌را ره‌وشتی و مفای دا هه‌یه‌. ئانکو هه‌ردوک ته‌مامکه‌رین ئیکن. ((ئه‌فلاتون زوری پیدگری له‌ سه‌ر ئه‌خلاق و قازانج ده‌کرد، هوراس پیدگری له‌سه‌ر چیز و فی‌کاری ده‌کرد))¹⁶. ژبه‌ره‌ندی زوریه‌ی جاران دانانا پیغه‌رین ره‌وشتی و په‌یره‌وکرنا وان دنا‌ف تیکستین ئه‌ده‌بی دا ب رادی سودبه‌خشی و مفایی فه‌هاتیه‌ گریدان. کا تاچ راده‌ ئه‌و بابته‌ و مژارا ده‌یته‌ ئاراسته‌کرن و ئازاندن دنا‌ف به‌ره‌می دا یا مفاداره‌ بو‌جفاکی، ل وی ده‌می پیفانا وی ب شیوه‌ک باش و په‌سه‌ند ژلایی ره‌خنه‌گرا فه‌ ده‌اته‌ کرن. ره‌خنه‌گر (سامویل جونسون) ب فی ره‌نگی ئه‌رکی ئه‌ده‌بیاتی دیاردکه‌ت و دبیزیت: ((ئه‌رکی هه‌ره‌ گه‌وره‌ی ئه‌ده‌بیات، ئاموزگاری ئه‌خلاق و گه‌رانه‌ به‌ دوا‌ی باسه‌ فه‌لسه‌فیه‌کان))¹⁷. ئانکو دقیت ئه‌ده‌بیات یا په‌یامدار بیت و پیگیری به‌ایین ره‌وشتی بیت. ئه‌و پیغه‌ دجیت و دبیزیت: ((ئه‌و ره‌خنه‌گره‌ی که‌ به‌ روانگه‌یه‌کی ئه‌خلاقیه‌وه‌ له‌ کاره‌کان ده‌روانیت، له‌ فورم و زمانی خوازه‌ و، باقی بابته‌ پیوه‌ندیاره‌ جوانیناسانه‌ بیگه‌رده‌کانیش خافل نییه‌، به‌لام ئه‌و ره‌خنه‌گره‌، ئه‌م بابته‌ تانه‌ وه‌کو بابته‌ی پله‌ دوو له‌به‌رچا‌و ده‌گریت ... پیویسته‌ ئه‌و ره‌خنه‌گره‌ بزانیته‌ ئه‌و ئه‌ده‌بیاته‌ چ شتیکی فی‌ری مروقی کردوه‌))¹⁸. هه‌لبه‌ت ئه‌گه‌ر ئه‌م دورتر بنیرین و فه‌گه‌رینه‌ سه‌ر بوچوونا فه‌یله‌سه‌فه‌کی دیتیری یونانی، دئیی گرنکی لایه‌نی ره‌وشتی ب ئاشکرایی دبوچوونین وی دا بینین. بو‌نمونه‌ (فه‌لسه‌فا سوقراتی لسه‌ر دوو شه‌نگستا رادوه‌ستیا: تیورا ئه‌پستمی - زانینی، ئه‌وا زانستی دبیاقی عه‌قلی دا چارچو‌فه‌دکه‌ت و تیورا ره‌وشتی ئه‌وا باشیی و زانستی پیگه‌ کوم دکه‌ت. ئانکو ره‌وشته‌ وه‌کو بنچینه‌ک ده‌سه‌فا سوقراتی دا ده‌یته‌ دیترا. ئه‌فلاتونی ژی ئه‌ده‌بیات ب ره‌وشتی فه‌ گریدایه‌ و دگوت: پیدفیه‌ شعر پالده‌ره‌ک بیت بو باشیی

داخوازکری چاډډیری و سانسور لسر بهرهمین نه ده بی و هونه ری هه بیت))²⁴. (نه فلاتون داخواز دکه ت بهایین رهوشتی و بین جوانناسی ئیک بگرن و پیکفه بهینه گریډان، چونکی هه ردوک دپشکدارن دستهم و گونجاندا بهرهمی دا)²⁵.

ب دیتنا هنده ژ رخنه گران، جوانیا بهرهمی یا دبلندیا وان بهایین رهوشتی دا نه وین نه و بهرهمه ناراسته دکه ت. ئانکو جوانیا بهرهمی یا دجوانیا بکارئینانا بابت و بهایین رهوشتی دا. ب فی تیگه هی، رهوشت وهکو پیغه رهکی جوانیی ژی دهاته دیتن بو هه لسه نگاندا بهرهمان. له ورا هاتیه گوتن کو ((داهینانا دروست و پیگه هشتی و راست خوه بخوه سرورشته کی رهوشتی بی هه ی، بی کو ب شیوه کی راسته وخو یان ب ناراسته یه کا ساده شیره تان پیشکیش بکه ت. نه و هوشا مروفی ب مروفی و چفاکی و ده وروبه ران کویرتر و بهیزتر لی دکه ت ب ریکا نه زموننه کا دهروونی و جوانناسی و گیانی یا چیز بهخش))²⁶.

لی بهرامبه ری نه فی دیتنه کا جودا ژ نه فا بووری هه یه، کو هه فدژی وی دیتنی یه یاکو رهوشتی ب پیروز و جوان دبینیت. ((گه له ک ژ هونه رمند و رخنه گران هافیتی تیورا رهوشتی ب وی بهانی کو نه و تیوره داپوشینه کا بهرده وام و نوو یه بو شیواژین ته په سه رکرن و تیور و بنده سترکی... ب دیتنا وان چاډډیریا نه فلاتوونی و داخوازا وی بو هه بوونا سانسوری لسر بهرهمین نه ده بی مه زترین زیان گه هاندیه هونه رمنده ی بخو، چونکی نه و ژ گرنگترین وزه وچه کی وی زبه هرکریه کو فه ریو دهر بهرهمه کی نوی بی داهینر دا بکاربینیت، کو نه وژی ئازادیا دهربرین و هزرکری یه))²⁷. ب فی چه ندی و ب دیتنا فان زانایان، رهوشت دبیته بهرهمه سته ک بو ئافراندی. ئانکو هه بوونا سانسوری و پیگیری ب بهایین رهوشتی، داهینانین نه دبیان له نگ دکه ت. له ورا هاتیه گوتن کو، ((بهرهمه سته مه زن دتیورا رهوشتی دا کو هه رده م بوویه هوکاری هندی هه فدژین وی هیرشا بکه نه سه ر نه وه کو هنده ک جاران ده لیفه بو به لافکرنا هونه ری راوستیایی و نه لف و هسک خوشکریه، نه و ریکی ل پیشفه چوونا هونه ری دگریت و چ تشته ک نوو و باش پیشکیشی بینه ری ناکه ت، نه وژی ل ژیر درویشمی پاراستنا بهایین رهوشتی دهیته نه جامدان))²⁸.

زانایه کی دی ب شیوه ک جودا ته ماشه ی بکارئینانا رهوشتی کریه. وی گریډانه ک دناقه را جوانیی و مفای و رهوشتی دا دروستکریه. ((ب دیتنا تولستوی جوانی بخو یا ریخوشکه رینه کو بهرده وام بیت، به لکو فره نه و ل دویف پیدفیاتین رهوشتی بهیته پیقان. و دهاوکیشه کا سه رنجراکیش دا دیارده کت کو هندی نه م خوه راده سته جوانیی بکه ی، هند نه م دی ژ باشیی دوورکه قین... لایه نی ئایینی ستوینا هه ره سه ره کی یا تیورا رهوشتی یه ل ده ف تولستوی، نه فه ژی هه ره مان رهوت بوو یاکو دچرخین نافین دا زال. ل دویف

فی چه ندی ره خنا وی یا ئایینی و رهوشتی دیتنا وی بو هونه ری گشتی دیارده کت))²⁹. نه و پیغه دچیت و دبیزیت: ((ئارمانجا هونه ری نه وه کو ئارمازه ک بیت بو چاکسازیا چفاکی و رهوشتی))³⁰. نه و کارتیکرنا ئایینی و رهوشتی ل ده ف تولستوی پیغه ره کی بهیزه و هونه ره کی بهرهمه تیه کو وی ده قاوده ق نه و چه نده پهیره وکریه.

نه گه ر نه م ل گوشه نیگایا کارتیکرنا بهایین رهوشتی نه وین دناډ تیگستین نه ده بی دا هه ی لسر وهرگری فه کولین. دی بینین کو هه ردوک کارلیکی (تفاعلی) ل گه ل ئیک دکه ن. ژلایه کیه تیگست کارتیکرنی ل بوچوون و دیتن ره وهرگری دکه ت دهنده ک بابه تین رهوشتی دا. و ژلای دیتر، نه و رهفتار و شیوه یی سه ره ده ریا جه ماوه ری و خوینده فانان کارتیکرنی ل نفیسه ری تیگستی دکه ت و ده رنه نجام نه و کارتیکرنا دناډ بهرهمین ویرژی دا ره نگفه ده ته فه. ئانکو، ((کارتیکرنا رهوشتی لسر هونه ری یا گشتگریتر و کویرتره، نه و دشیت که ساتیا وهرگری بهرهمه باشتره بهت ب چه ندین ریکان، کو دشیت وهرگر پتر تیگه هیت و چاکتر بیت و دروستتر هه ست و سوزان وهرگریت... بهرهمین هونه ری وه دکه ن کو وهرگر ب کویراتی هزری دباوه رین خوه یین رهوشتی دا بکه ن... (سیدنی زنک) دگوتارا خوه دا بنافی کارتیکرنا رهوشتی دهنه ری دا، دبیزیت: هونه ر دسروشتی خوه دا پرسیارین رهوشتی دنأازینیت و ده لیت چفاک هه موو بهرهمین رهوشتی بو په یدابکه ن. نه گه ر چاډډیری بو هونه ری یا فه ر بیت، پیدفه دده مین تاییه ت و سنوردادا په نایی بو بیه ن... ب دیتنا زانایان، باشترین چاډډیر نه وه یاکو مروفی دناخی خوه دا هه ی و ل دویف دچیت، نه وژی ب ریکا هشیاریا روشنبریی و عه قلی))³¹. ره خنه گری عه ره ب (د. دنیل راغب) دبیزیت: ((ملله ت نه شین ده ستا ژ هونه ری و ژ بهایین رهوشتی ژی بهرده ت. رهوشت بیی هونه ر هنده ک یاسایین هسک و بزه حمه تن، هونه ر ژی بی رهوشت بهرهمه لایه که، کو دبیت مروفی و مروقاتی بهرهمه درنده یی فه بیه ت))³². ئانکو هه ردوک بیافان کارتیکرن و په یوه ندی پیکفه هه یه و دشین بینه ته مامکه رین ئیک.

4. په یوه ندیا رهوشتی ب ئایینین ناسمانی و تیورین

نه ده بی فه

ئایین وه کو پالپشته ک بو بهایین رهوشتی دهیته دیتن. له ورا نه گه ر نه م ته ماشه ی ئایینین ناسمانی و بین دیتری بکه ی، دی بینین کو رهوشتی بیافه کی بهرهمه یی د په یام و رینمایین و اندا فه گرتی. بو نمونه: (ئایینی جوهییان، هزرا ئیکبوونا رهوشتی یان باوه ری ب خودایی دادپه روه ر پیشکیشکریه. نه و خودایی هه موو مروقیایه و مه به سته ژ هه موو چاکیان. نه فی هزری باوه ریا مروفی خورت کریه بو نه نجامدانا کریارین باش. هه ر (دهه شیره ت- الوصایا العشره) باشترین نمونه نه بو کارتیکرنا باوه ریا ئایینی لسر رهوشتی تاکی

نینز، بە لکو دقیت هەموو بریارین مە لاسەر بنیاتی کە تواری بەینە ئافاکرن و گریډایی مروقی و هەموو زنده وەرین لاسەر قی دۆنیایی دژیت بن. و دکە تواریا کە سوکی دا، وەسا دەیتە دیتن کو دقیت ئەم دانپیدانی ب بەرچاوه رگرتنا جهی خوه دناڤ کەسانین دیترا بکەین. لەورا ژيانا مە چ وک تاک یان وک کوم دقیت یا قەکری بیت بەر ب خودای قە و ئەم بەردەوام ل خودای بگەرین و ژیرنەکەین³³.

5. سنور و مەوداییین رهخنا رهوشتی

رهخنا رهوشتی وەکو رهخنەیه کە گرنگی ب هوکارین دەر قی تیکستی ددەت، رهخنەیه کە گریدیای ناهەرۆکا بەر هەمین ئە دەبی یە. ئانکو سەنگا قە کولینی و شرو قە کرنی دئیحینە سەر لایەنی ناهەرۆکی و لایەنین هونەری و جوانیا بەر هەمی پشت گوهر دئیحیت، یانژی ب پله دوو تەماشە دکەتی. رهخنا رهوشتی وەکو میتودەکا رهخنەیا کلاسیک دەیتە دیتن. رهخنە گرین رهوشتی گرنگی ددەنە لایەنی واتایی و دەلالەتین تیکستی. ((د سەدی بیستی دا هەلسەنگاندین رهخنەیی دنقیسینین ئەدیبین بەرنیاس ب (هیومانیزما نوو) دیار بوون. ب دیتنا وان ئە دەبیات رهخنە ل ژیان. ئەڤ دیتنا وان لاسەر بنیاتی بەر یخودانا وان بو مروقی هاتیه ئافاکرن، کو مروقی ژ گیانە وەرەن دەیتە جودا کرن ب ریکا عەقلی و بهاییین رهوشتی³⁴)).

((هندەک ژ نفیسەریین هیومانیزما نوی بزافکر کو ورهیا رهوشتی لاسەر بنیاتی قەنجیا سروشتی مروقی و هەستکرنا وی ب جوانیی ئافاکەن... ئەڤی ئاراستەیی وەرچەر خانەکا مەزن بخو قە دیت لاسەر دەستی (پ-ای. هولم، الیوت). ئەڤان هەردوو رهخنەگران داکوکی لاسەر وی چەندی کر کو ئیکگرتنەک و گریدانەک دنا قەرا ئایینی و رهوشتی دا بەیتە دروست کرن... ب بورینا دەمی ئەڤی بوچوونی جهی خوه دناڤ نفیسین و هزرین هندەک نفیسەر و رهخنە گرین دیتریین ئەمریکی و ئنگلیز ژی دا کر وک : (نیفور وینتری ئەمریکی) و (ف. ر. لیفیس بی ئنگلین). هەر وەسا ل دەف گەلەک رهخنە گرین مارکسی ژی. ئەڤانا گرنگی دایە مەبەستین رهوشتی بو ئە دەبیاتی³⁵)).

هەلوستی (سپینوزا)ی ژ رهوشتی بی تاییبەت بوو. ب دیتنا وی، (بنیاتی سەرەکی بی رهوشتی ل دەسپیک و دوماهی لاسەر زانینا عەقلی رادووستیت ئەوا ریکی ددەت کو رهوشتین راست پەیدا بن و جهی خوه بکەن داکو بەختە وەر یا مروقی بە دەست قەبەیت. و تیبگە هیت کو ئەو بەختە وەر یە بە دەست قەنا هیت ئەگەر ل گەل مروقتین دیتەر نەبیت³⁶). نفیسەر و هوزانقانی سەر دەمی رینیسانس ژی هزر د لایەنی رهوشتی هوزانی دا دکر. و (ئیک ژ بنەمایین رینازا کلاسیزمی، لایەنی فیرکارییا وی بوو. رهخنە گری ئنگلیزی (دکتور جانسون)، داکوکی لاسەر ناهەرۆکا رهوشتییا بەر هەمین هوزانقانا دکر. ماتیو ئارنۆلد، لاسەر بنەمای قی تیوری، د وی باوهریی دا بوو کو ئە دەبیات جۆره رهخنەیه کە ژیان یە و ب رهخساندنا نیرینەکا

و کومی. دیسا (مەسیحیەتی) گرنگی ب ئارمانجا پیروزا مروقاتی دایە و پویتە دایە کریارین باش و ئەرکەکی رهوشتی دپە یاما خوه دا پشکیشکریه. ئاراستا رهوشتی مەسیحیەتی دا میتودەکا رهوشتی دانایە، کو مفا ژ سروشتی مروقاتی وەرگرتیه ئەوا لاسەر بنیاتی کریارین چاکین یونانی هاتیه ئافاکرن وەکو: هشیاری، میانرەوی، ئازایەتی و دادپەرەوی. مەسیحیەتی گرنگی ب سیفەتین: قیان، دلوقانی و قوریانی دانای دایە. ئەڤانا گریدانەکا موکوم ب بهاییین ئایینی ژلایەکی و رهوشتی ژلایی دیتر قە هەیه. د ئیسلامەتی دا، رهفتار بابەتەکی سەرەکی ژ بابەتین گریډایی مروقی باوهردار. دەر مودەکا خوه دا پیغەمبەر (سلاڤ لاسەر بن) دبیژیت: ئەز بی هاتیمە هنارتن داکو باشی و بهاییین رهوشتی تەمام بکەم. رهوشتی ئیسلامەتی رهوشتەکی گشتگیر، دەر یازی سنورین دەم و جها دبیت، چونکی ئاییین و دەستوری دوماهی یە بو مروقاتی هاتیه خوار. هەر دیسا دئاییین دیتەر نەیین ئاسمانی دا ژی لایەنی رهوشتی بوویە جهی پویتە دانای. دهنوسی دا داخوازا رزگار بوونا مروقی دکەن ژ قەید و بەندی ژیان. د بوزی و کونفوشی دا، گرنگی ب رینمایی و وانەیین رهوشتی هاتیه دان. ئەڤ هەردوک ئایینە پشتە قانی ل پیغەریین رهوشتی دکەن وەکو دلوقانی و میانرەوی و دوور کەتن ژ توندەرەوی، دیسان دیبایی بابەتین رهوشتی دا داخوازا هزر کرنی و راماندنی (تەئەمولی) ژ مروقی دکەن. ژلایی دیتەر، هندەک ژ فەیلە سوقتین رهوشتین روژناڤایی، داخوازا قە دیتنا سستە مەکی رهوشتی دکەن کو بی دویر بیت ژ ئایینی و ژ بها و سستە می ئایینی بی قە دەر بیت. ئانکو بزافا چارە کرنا بابەت و ئاریشین رهوشتی دکەن دویر ژ تیگە هین ئایینی. زور ژ فەیلە سوقتین نوو ژی وەکو (سپینوزا و ئیمانویل کانت و جون ستیوارت میل)، گرنگی ب لایەنی رهوشتی دایە. (سپینوزا)ی تەرەکی میتافیزیکی بو رهوشتی دارشت. (کانت) ی بابەتی رهوشتی ب ئازادیا تاکی و پالدهری وی قە گریدایە. (میل) ی رهوشت ب قازانج و مفا قە گریدا. ژلایی دیتەر، گەلەک ژ تیوری نوو دەرکەتن و ب شیوەکی راستە وخو و نەرستە وخو رهوشتی بیافەکی بەرفەرەهی رینمایی و بوچوونین وان قەگرتیه وەکو: (تیرا پیحە سیانی- الحدسیة، هەلچوونی- الانفعالیة، سروشتگەرایی- الطبیعیة، کە تواریا کەسی- الواقعیة الشخصیة. دتیرا پیحە سیانی - حدسی دا هاتیه کو، ئەم هەست ب بها و بنەمایین خوه دکەن بیی کو کاریگەریا عەقلی لاسەر مە هەبیت، ئانکو بیی کاریگەریا هوکارین دەرەکی ئەم هەست ب وان بهاییین رهوشتی ل دەف خوه دکەین. دتیرا هەلچوونی دا ئەو دیتنە هاتە هەبوونی یا کو دبیژیت: هەلوستین مە بین رهوشتی دەریرینی ژ هەلچوون و حەزین مە دکەن، گو تارا رهوشتی هەلبژارتین مە بو تشتا ئاشکرادکەت. و دتیرا سروشتگەرایی دا هاتیه کو هەموو رهفتارین مە بین سروشتی چ پە یو هندی ب ئیرادا خودی قە نینە و ب ژيانا ئاخەرەتی قە دگریډایی

رهوشتی ژ مروفی، ئه رکه کی کومه لایه تی ئه نجام ددهت. ئه و که سین کو ژ روانگه یا رهوشتی بهرئی خو ددهنه بهرهمی ئه ده بی، پتر ژ شیوه هیی دهرپینی، هزی د نافه روکا وی دا دکه. ئه ف که سه پتر گرنگی ب ئارمانجین ئه ده بیاتی و ئه و کارتیکرنا کو لسهر ژیان و بیروباروهی و گیانی مروفی دادنیت، ددهن و لایه نین ته کنیکی بین وی، بو وان نه هند دگرنگن³⁷.

ههلبهت ئه و بیافی رهخنه گری رهوشتی لسهر کاردکهت بابهت و بهایین رهوشتی نه دتیگستی دا. ئانکو دبیت زوربه ی بیافین دیتر ئه وین گریدایی ئایدولوژیایی یان جفاکی یان لایه نی ئیستاتیکی یان... همد بهینه فها موشرکن ل ده می شروفه کرنه کا رهوشتی بو تیگسته کی ئه ده بی دهیته ئه نجام دان. و ((گرنگترین خالا کو رهخنه گری رهوشتی کار لسهر دکهت نه بهس ئه وه کو بزانی و بهه لسه نگیبیت کا نفیسه رگه هشتیه وی مه بهستا وی فیای دهرهمی ئه ده بی دا یان نه، به لکو فره ئه وی مه بهستی ژ بو راسته کهن و سه راست و دیاربه کهن کا ئه ری دنیات دا ئه و مه بهست یا هه ژی به ماندیونی پیغه بیهن ژبو دیارکن و روهنکرنا وی یان نه؟ ژبو فی چه ندی ژ رهخنه گری پیگیره ب پیغه رین رهوشتی فه))³⁸.

رهخنه گر (کانت) وهسا دبینیت کو: ((مه بهست ژ مادیه تا ریبارا رهخنا رهوشتی ئه وه کو رهخنه لسهر بنیاتی بهایین رهوشتی دهیته ئافاکرن، کو هوکارین جفاکی و ئابوری ده سنیشانکه رین دیارن تیدا))³⁹. ژبه رهندی هه تاکو ((عه قل بیته بنیاتی بهایین رهوشتی... پیدقیه گرنگی ب هوکارین مادی و دیروکی بهیته دان ژبو ده سنیشانکرنا بهایین رهوشتی و فه لسه فه یا رهوشتی... (هورکهایم) دناراسته یا مادی دا دا کوکی دکه ته سه گرنگیا هوکاری ئابوری دده سنیشانکرنا بهای رهوشتی دا... فه یله سوفین ریلالی وه (ئادهم سمپ و ماندفیل) وهسا دبین کو جفاک کومپانیه کا مه زنه و که یفخوشیا تاکی بنیاتی بهای رهوشتی یه و قازانج و مفا پالده ره ژبو باشی))⁴⁰. هه ره لسهر فی بنیاتی هاتیه گوتن کو، ((بهایین رهوشتی گریدایی جفاکینه و ژبه یی و دیروکی نه. ئه فه وی دیاردکهت کو ئه و رهوشتی دجفاکی برجوازی دا په سه ند و دیاربوری ل گه ل هه بوون و نه مانا برجوازی ته ئه و ژی په یدادبیت و نامینیت))⁴¹.

د. عزالدین اسماعیل دبیزیت: ((کارتیکرنا باش یا ئیینی بگشتی و بتایبهت ئیینی ئیسلامه تی لسهر ئه ده بیاتی ئه وه کو ئه ده بیاتی وه کو ئاراسته که ره کا لایه نی رهوشتی دبینیت و په سه ند دکهت... له ورا مه زنتین ئه رکی ئه ده بیاتی خزمه تکرنا بهایین رهوشتی و مروفاه تی یه... بهایین رهوشتی پارچه که ژ سروژی (وه حیا)، مروفی و پارچه که ژ هونه ری و ژی ناهیه جودا کرن... هه ره لسهر فی بنیاتی هنده ژرهخنه گران بزا ف کریه گریدانه کی دناقه برا ئه ده بیاتی و رهوشتی دا بکهن، ئه ده بیات ب دیتنا وان پیدقیه باشی لسهر خرابیی بیخیت و دخرمه تا مروفا تیدا بیت))⁴². دیتنا (کانت) ی دفی

بیافی دا یا جودابوو، (ئه وی ئاین و سروش (وه حی) مانده لکن. و ئاین وه کو فه لسه فه کا رهوشتی هژمارت، کو عه قلی مروفی وهردگریت. (کانت) ی دتیورا خوه دا دا کوکی کریه سه ر بابه تین رهوشتی کو ئه و ژی ئه و بابه تین عه قلی بین بهر هوشن و ئه و دگرنگن، لایه نین میتافیزیکی پشت گو هفه هافیتن. ب دیتنا وی رهوشت گریدایی په یوه ندیا مروفا یه ل گه لئیک و چارچو فی وی ژیا نا مروفی یا کورته. وی په یوه ندیا مروفی ب خودایفه پشتگو هفه هافیت⁴³) و ژلایی هنده ک ژ نفیسه رین هیومانیزما نوو و ژبه ره سترکنا وان یا بهیز ب لایه نی رهوشتی، ئه و هاتنه تومه تبارکن ب توندرو یا رهوشتی. لسهر فی بنیاتی دشین بیژین کو، ((رهخنا رهوشتی په یوه ندیه کا راسته وخو ب رهوشتی گشتی فه هه یه، ئانکو ب وی دیتنی ته ماشه ی بهرهمی ئه ده بی دکهت کا باشی تیدا هه یه یان خرابی. و ژبه رهندی ئه فلاتونی شاعر ژیکجودا کرینه و دقورئانا پیروز ژی دا هه مان پیغه ر هاتیه بکارئینان بو شاعرین باوه ردار و ئه وین دیتر بین خرابکار))⁴⁴. ژئه فا بوری دشین هنده ک پساران بئازرینن. ((ئه ری ئه و په یوه ندیا دناقه برا ئه ده بیاتی و رهوشتی دا هه ی یا سنورداره ب وی چه ندی فه کو پیدقیه ئه ده بیات دخرمه تا رهوشتی دا بیت؟ ... ئانکو ریکه کا ریکلامکری یه بو بهایین رهوشتی؟ یان ریکه کا پاقرکنا دهروونی یه ژ خرابکاریین هه مه رهنگ ب ریکه کا نه راسته خو و نه مه بهست دار؟))⁴⁵ ئه ده بیات سالوخت و بنه مایین رهوشتی پشتگو ه ناهافیت، به لکو بزافی دکهت پیغه ره کی دانیه جهی پیغه ری دیتر، له ورا دهیته گوتن کو ((بهرهمی رهوشتی دگه له ک بهرهمین نوی دا بخو بخو بهرهمه ک جوانه))⁴⁶. دشین بیژین کو، ((رهخنا رهوشتی خوه دی ره هه ندین ئیینی و فه لسه فی یه... گریدایی په یوه ندیا ئه ده بیاتی و ئیینی ژلایه کی و راستی و دره وی ژلایی دیتره یه. دیسان گریدایی مه بهست و ئه رکن ئه ده بیاتی و بابه تی پیگیری یه))⁴⁷.

رهخنا رهوشتی گریدایی ده م و جهایه، ئه وی په یوه ندیا ب ژینگه ها خوه فه هه ی. ژبه رهندی ئه م دبین کو رهخنا رهوشتی ب گشتی و رهوشت ب تایبه تی ژ جفاکه کی بو جفاکه ک دی دهیته گهورین ئه و ژی ل دویف دیتن و تیگه هی وان بو رهوشتی... ژبه رکو ئه ده بیات پویته ی ب مروفی ددهت، له ورا رهخنه ژی پویته ی ب مه بهست و ئه رکن ئه ده بیاتی و ئه و رهوشتین تیدا دهیته ئازراندن ددهت. رهخنا رهوشتی کومه کا پینگا ف و رینمایین رهوشتی بین تایبه تن کو فره رهخنه گر پهیره ویی پی بکهت دده می شروفه کرنی دا. ئه گه رهخنه گری دغه کولینا تیگستان دا پهیره وکرن، ئه فه دی هاریکاریا وی کهت ژبو زانینا رادی کارتیکرنا وی بهرهمی لسهر وهرگری و خوانده فانان ژلایی رهوشتیفا که چه نده. ژ فی لایفه فره دیتنا تا ک ل گه ل دیتنا کومی بهیته گونجاندن ئانکو تا ک ملکه چی پیغه رین کومی دبیت دبیافی رهوشتی دا. (گراهام هو) دتیورا رهوشتی دا سی بنه ما

1- فهره ره خنه گر ټيکسته کي گونجايي هه لېږتريت بو شروفه کرنی کو بابهت و کود و دهربرينين رهوشتي ټيدا ره ننگفه دابن، داکو بشيت خواندنه کا رهوشتي لسره بکهت.

2- نهف ميتوده ب کاري ژيگرتني يان بژاره کرنی رادبیت، ټانکو ټيکستي همي وه رناگريت، به لکو نهوان دیر و دهربرينين نه دهی وهردگريت يين کو گریدايي لايه نی رهوشتي بن و نه وين ديتر فه راموش دکهت.

3- فهره ره خنه گر نهوان دهربرينين رهوشتي د نه وی سرده می و دناف نه وی جفاکی دا بخونیت و رافه بکهت، يين کو نه و ټيکسته ژي هاتيه ئافراندن يان بو هاتيه ئاراسته کرن، چونکی کود و بابه تين رهوشتي ژ جفاکه کی بو جفاکه کی دی دجودانه و رامانين جودا ژي دچن، له ورا فهره ټيکستي دجفاک و سرده می وی دا بخونیت و گریدهد.

4- فهره ره خنه گر نهوان بابهت و کود و دهربرينين رهوشتي دناف ټيکستي دا دستنیشان بکهت و پياشي ب دیتنه کا رهوشتي لي بنيريت و ب هویری لسره راوه ستیت و شروفه بکهت.

5- گرنگه ره خنه گر بسه لمينيت کا نه و بابه تين رهوشتي يين دناف ټيکستي دا هاتينه ئاراسته کرن، دشين رابه ریا خوانده فانی بکهن بو به رهف رهوشتين باش، ټانکو دشين بو وی بينه نمونه کا بهر و وی به رهف چاکي ئاراسته بکهن يان نه. و دبیت نه و ئاراسته کرنه يا به روفايي بیت. ټانکو بيته هوکاري ټيکدان و نه هیلانا رهوشتين باش ل دهف خوینده فان و وه رگری. ټانکو دياربکهت کا ټيکست رابه ری و ئاراسته کرنه کا باش دکهت يان خراب.

6- گرنگه ره خنه گر بسه لمينيت کا نفيسه ری ټيکستي هشیاری و هوشداری دايه خوینده فانی لسره نهوان بابه تين رهوشتي يان نه. ټانکو مه ترسيين وان ره فترين گریدايي رهوشتي و نهوان مزارين رهوشتي دټيکستي خواهه ديارکرينه يان بتنی بابه تين رهوشتي بهرچاډ کرينه و هند؟

7- گرنگه ره خنه گر روي نفيسه ری دياربکهت دئاراسته کرن و پيشکيشکرنا نهوان بابهت و مزارين رهوشتي دا. ټانکو سه ربور و شه ره زاييا وی ددارشتن و شيوه یی به حسکرنا وان لايه نين رهوشتي دا دياربکهت. ټانکو دياربکهت کا نفيسه ر شيايه ب شيوه کی کاريگر و سه رنج راکيش و چيژيه خش نهوان بابه تين رهوشتي بهرچاډ بکهت يان نه.

8- ل دوماهي ره خنه گر دشيت ب ريکا نهوان بابهت و مزار و کودين رهوشتي يين دناف ټيکستي دا هاتينه ئازاندن، دانوستاندنی ل گه ل ديتنا نفيسه ری بو وان بابه تان ژلايه کيفه و ديتنا جفاکی ژلاي ديتره بکهت.

و پيفه رين سه ره کی دياردکهت کو دشياندايه ژبو هه لسه نگاندا تټيکستان بهينه په يره وکرن نه وژی⁴⁸:

1- بنه مايی رابه ری و نمونه بوونا رهفتاران:

نهف بنه مايه داکو کی لسره وی چه ندی دکهت کو نه ده ب رابه ره - سه رکيشه. ب وی رامانی کو نه ده بیات هنده ک هزر وینه ما و بهايين رهوشتي دادرژيت و ئاراسته دکهت کو دشياندا هه په وه کو نمونه کا بهر و بو جفاکی بهينه ديتن و تاک دژيانا خواه يا روژانه و دناف جفاکی دا په يره ويکهت. لي نه ری نه ده ب هه رده م دشيت نمونين بهر و و چاک پيشکيش بکهت؟ هه لبهت نه و بخو به رسف ددهت و دبژيت نه خیر. و نه گه ر مه نه فنه ژ نه ده بیاتی فیا و داخوازکر، دفتيت سی چاريکين نه ده بیاتی ده ستا ژي به رده ين و بهاډيژين. هه ر وه ک پالېشتيه ک بو فی بنه مايی، نه رسنو ژي بابه تی رابه ری و نمونه یی دسروشتي داهينه ری دا دبنيته.

2- بنه مايی هوشداری و هشیارکرنی (العبرة):

پشته فانين نه فی تيوری وه کو (جونسون و تولستوی) دبينن کو نه و رابه ر و سه رکيشی نه ديب ب ريکا که ساتين خواه يين شانويي يان داستانی پيشکيش دکهن، ژ هوشداری دی به هر و دور نين. رابه ر و سه رکيش دناف به ره مه مين نه ده بی دا هه نه هه روه کو دناف ژيانا واقعی دا هه ين. له ورا ب ريکا وان که ساتيان هوشداری و هشیاری خوینده فانی ده يته کرن لسره رهوشتين باش و خراب، داکو ژ مه ترسيين نه انجامدانا وان رهفتاران يان وان رهوشتان هاي دار بکهت.

3- بنه مايی شه ره زايی و سروش (الفطرة):

ره خنه گر ين رهوشتي وه سا دبينن کو سروش و سروش کونترولکه رين سه ره کی و پيفه رين خواه دی نه کو نه ديب و نه ده بیات په يره ويی پی دکهن. نه و گشتگر ترين بنه مايی ره خنا رهوشتي په. که سه کی شيانين هندي نين به رده وام خوشی و چيژي پيشکيشی خوینده فانان بکهت نه گه ر ب شيوه کی راستگويانه دهربرينی ژ سروشتي مروفا تيی نه کهت. پيدډيه ره خنه گری رهوشتي دياربکهت کا چاوا هونه ر ل گه ل ژيانی دگونجيت و چاوا ب سه ربورا مروفا تيی فه ده يته گریدان؟ ټانکو چاوا دوخی که سی و ديتنا هونه ری ل گه ل قه واری گشتی و کومی بگو نجينيت؟ ديسان چاوا دی شيت نه ده بیاتی ب سه رجه م سه ربورا مروفا تيی فه گریدهد و خالين هه فيشک ټيدا ئازرينيت؟ نهف خاله گریدايي سه ربور و دهسته ه ليا نه ديبی نه.

ژ نه فان زانيارين تيوری دشين هنده ک بنه ما و پينگانان ده ستنیشان بکه ين کو ره خنه گری رهوشتي دشروفه کرنا رهوشتي دا بو ټيکستي نه ده بی دشيت په يره ويکهت، داکو ب دروستاهي بهايين رهوشتي ټيدا رهون بکهت و نه رکي رهوشتي یی ټيکستي بهرچاډ بکهت، نه وژی نه فنه نه:

6. پراکتیزه‌کرنا بنه‌مایین ره‌خنا ره‌وشتی ددیوانا شعری یا

بنافی (بازاری) خه‌ما⁴⁹ دا

میتودین ره‌خنه‌یی هه‌ر ئیک خوه‌دی سالوخه‌ت و هنده‌ک بنه‌مایین تاییه‌ته. هه‌ر ئیک ل دویف هنده‌ک میکانیزمین جودا شروقه‌کرنا تیکستین ئه‌ده‌بی دکه‌ت. ره‌خنا ره‌وشتی ژى ژوان میتودایه‌ بیین کو پویته‌ی دده‌ته هوکارین دهرقه‌ی تیکستی و ب تاییه‌ت خوه‌ ل نافه‌روکا به‌ره‌می دکه‌ته خودان و بزاقی دکه‌ت بها و بابته‌تین ره‌وشتی تیدا ده‌سنیشان و شروقه‌بکه‌ت. سروشتی ئه‌قی میتودی ئه‌وه کو هند خوه‌ ل ئالیی هونه‌ریی به‌ره‌می ناده‌ت، له‌ورا بو پراکتیزه‌کرنا ئه‌قی دیوانا ل ژیر نافونیشانی (بازاری خه‌ما)*، دى لسه‌ر بابته‌ت و مژار و کودین ره‌وشتی راوه‌ستین و ب پیغه‌ریین ره‌وشتی تیکستین وی ده‌سنیشان و روه‌نکه‌ین.

ئه‌گه‌ر ل ده‌ستپیکى ل ناف و نیشانین هوزانین دیوانی بنیرین، دى بینین کو ب ئاشکرایى هنده‌ک کودین ره‌وشتی تیدا ره‌نگه‌داینه، ئه‌قه بخوه‌ژى ئامازه‌که کو تیکستین هوزانقانی ب شیوه‌کی به‌رفره‌ه ب بها و بابته‌تین ره‌وشتی هاتینه تامدان. ئه‌و کود و دهربرینه‌ ژى ئه‌قه‌نه: (قومار، سه‌رخوشی، ره‌قین، خاپاندن، زرشه‌رم، ئاریان، ئه‌نیم). ئانکو ره‌نگه‌دانا مژارین گریدایی ره‌وشتی دنافونیشانین هوزانین دیوانی دا ئامازه‌یه بو پویته‌دانا هوزانقانی ب قى لایه‌نی، ئه‌قجا دیتن و به‌رچا‌فکرنا وی ب چ شیوه‌یه‌کی یه، دده‌می ئه‌م نمونان شروقه‌دکه‌ین دى ب روه‌نی ئه‌ق یه‌که دیاربیت. دپراکتیک‌کرنی دا مه ژینگرتن و بژاره‌کرن بو ئه‌وان دهربرینان کریه بیین کو گریدایی ره‌وشتی بن و دهربرینین دیتر پشتگوه ئیخستینه.

1.6. هوزانا (ل دویف من وه‌ره):

((دقولاچکین به‌رزه‌بوونی دا/ ئه‌زى ژ ماچکى خه‌ریب بوویم/ دکویراتیا خه‌ریبى دا/ ژه‌مبیزا ته‌هاقی بوویم/ هیژ لیقیت ته/ ب خواها عشقا من شل نه‌بووین/ من تو دقایى.../ لمن نه‌گه‌ه / هه‌ستیت من ته‌یین دزین و/ ل دادگه‌ها گومانین ته تاوانه‌که.../ ل خوه‌ بزقره و ل دویف من وه‌ره/ ئه‌ز دى ب لیقیت ته‌ خوینم و/ تو دى ب ماچیت من نفیسی!!))⁵⁰. دقوی تیکستی دا کومه‌کا کودین ره‌وشتی تیدا ره‌نگه‌داینه وه‌کو: (ماچ، هه‌مبیز، لیف، دزی، تاوان). ئه‌گه‌ر گریدانه‌کی دناقه‌را قان کودا و دیتنا جفاکی بو ئه‌قان دهربرینان بکه‌ین، دى بینین کوه‌موو دقه‌ده‌گه‌کرینه و ژ ره‌وشتین خراب ده‌ینه دیتن، نه‌خاسمه ده‌ماکو دناقه‌را دووکه‌سان دا روی بدن کو دهللین ئیک نه‌بن. بیگومان ماچکرنا لیقا و هه‌مبیزکرن ب دزیه‌ ده‌ینه کرن دناقه‌را وان دووکه‌سان دا و ئه‌قه بخوه‌ژى دهربازکرنا هیلین سورین ره‌وشتی نه‌ ب دیتنا جفاکی، کو وه‌کو تاوانه‌ک ده‌ینه دیتن و سزایین توند بو وان که‌سان هاتینه دیارکرن دناف جفاکی دا بیین ئه‌قان ره‌فتارین دویری ره‌وشتی دکه‌ن.

بیگومان هه‌ر ل ژیر گفاشتن و چا‌د‌تیریا جفاکی، ئه‌وان که‌سان ئه‌ ره‌فتارین خوه‌دی به‌ایه‌کی ره‌وشتی خراب و زیان به‌خش ب قه‌شارتی ئه‌نجام داینه. ده‌لیقا وانژی کیمه، له‌وا خه‌ریب بوون و به‌رزه‌بوون روی دده‌ت. ئه‌گه‌ر ل دویف بنه‌مایین (گراهام هو) قى نمونى شروقه‌که‌ین دى ب قى ره‌نگی بیت:

1- رابه‌ری و هه‌بوونا نمونا به‌رز: ئه‌ق تیکسته به‌روفازی به‌ایین باشین ره‌وشتی یه. ئانکو ل شوینا کو رابه‌ریا خوینده‌قانان بو ره‌وشت پاکیی بکه‌ت و وان به‌ره‌ف به‌ایین ره‌وشتی بیین به‌رز و نمونه‌قه ئاراسته‌ بکه‌ت، به‌روفازی، ئه‌وان هان دده‌ت کو ره‌فتارین زیان به‌خش - ب دیتنا جفاکی - بکه‌ن. هه‌لبه‌ت ئه‌قه‌ژى مه‌ به‌ره‌ف دیتن و پیغه‌ری ئه‌فلاتونی قه‌ دبه‌ت بو ره‌وشتی و ره‌رکی ئه‌ده‌بیاتی ده‌ماکو دکوت: دبیت به‌ره‌م ره‌وشتین چاکین جفاکی خراب بکه‌ت و زیان به‌خش بیت بو پاراستنا ره‌وشتی په‌سه‌ند.

2- هشیاری و هوشداریکرن: دقوی هوزانی دا هوزانقان هوشداریی دده‌ته که‌سا به‌رامبه‌ر کو دقیت به‌ر ب چه‌ز و داخوایین و یقه‌ بچیت ده‌ما دبیزیتی: (ل خوه‌ بزقره و ل دویف من وه‌ره). ئانکو هوشداریی دده‌تی داکو لسه‌ر ئه‌نجامدانا کریارین نه‌په‌سه‌ند و دویری به‌ایین ره‌وشتین بلند دناف جفاکی دا به‌رده‌وام بیت. ب قى چه‌ندی چ هشیارکرن و هوشدارى بو خوینده‌قانان لسه‌ر ئه‌وان مژارین ره‌وشتی تیدا ناهینه دیتن، به‌لکو به‌روفازی، ئه‌نجامدانا وان کریاران لبه‌ر وان شریین دکه‌ت و وان به‌ره‌ف خرابیی قه‌ ئاراسته‌دکه‌ت. (هه‌لبه‌ت ب دیتنا جفاکی)، ئه‌گه‌ر نه‌ ب دیتنا نفیسه‌ری ئه‌ق دهربرینه‌ هیمایی وه‌فاداری و دژواریا گریدانا وی ب هه‌قالا و یقه‌ دسه‌لمینیت.

3- سروژ و شه‌هره‌زاییا نفیسه‌ری: هوزانقان یی ده‌سه‌هل و شه‌هره‌زابوویه دبه‌رچا‌فکرنا چه‌زین خوه‌دا، لى ئه‌و چه‌ز و ره‌فتارین ئه‌و دخوازیت، هه‌قدزیه‌کی ل گه‌ل دیتن و به‌ایین ره‌وشتی بیین جفاکی و کومی په‌یادکه‌ن. ئه‌قه‌ژى وی راستیی دسه‌لمینیت کو هوزانقان نه‌شیاپه ئیکبوونه‌کی دروست بکه‌ت دناقه‌را دیتنا خوه‌ یا تاییه‌ت بو وان کود و بابته‌تین ره‌وشتی بیین وی ئازراندین و دیتنا کومی و جفاکی بو وان بابته‌تان. له‌ورا دابران دناقه‌را واندا روی دده‌ت. ئه‌ق راستیه‌ ب روه‌نی هه‌ر دهربرینا هوزانقانی بخوه‌ژى ژى دا دیاردبیت ده‌ماکو دبیزیت: (دقولاچکین به‌رزه‌بوونی دا). ئانکو ره‌فتار و چه‌زین وی بو هنده‌ک ره‌فتارین نه‌ په‌سه‌ند ل ده‌ف جفاکی، ئه‌و به‌رزه و خه‌ریب کریه. ئه‌گه‌ر ده‌یلکاریه‌کی دا قى نمونى روه‌ن که‌ین دى ب قى ره‌نگی بیت: (چه‌ز و ره‌فتارین هوزانقانی × دیتنا جفاکی ← دابران و به‌رزه‌بوون) = بن پیکرنا به‌ایین ره‌وشتی.

2.6. هوزانا (خه‌مگه‌ه):

((خه‌م .. / فیله‌کا فه‌یتیی یه/ سه‌ر خوشه‌کی جلك دریای.../ هه‌می زه‌ری / ناز و په‌ری/ بوون ئیخسیرین دهرسوکا ره‌ش/ کراسین ره‌ش/ به‌خته‌کی ره‌ش.../ ئه‌و ژنکا هه‌.../ ئه‌وا

3.6. هوزانا (دیلا نه کا ب داله هی):

((چاخی ئەقین / بوی ههلامه تی گونهمی / ئاوازین حالچونا بای / سه لبقا سه رکی زافای / دهوانه ک نویدا تومارکر... / بهس بلا به ربویک / سینگی بویکی ستاره کهن))⁵². دفی نموونی دا سی کودین رهوشتی یین دیار هه نه ئه وژی: (گونه ه، سینگ، ستاره کهن). دوو ژوان گریدیای زیانی نه، ئیک ژی گریدیای قهنجیی یه. هوزانقانی یا قیای بی بهابوونا رهفتاره کا جفاکی وینه بکهت، ئه وژی کو دشه هیانان دا جلیکین بیکی دبی ستاره نه. ئه فی رفتارای بی رهوشت، هوزانقان هان دایه کو داخوآزا رسواکرن و نه هیلانا وی بکهت. و بو خوینده قانان ژی دیاریبکهت کو ئه فه رهفتاره که دووری رهوشتین بهرزه.

1- رابه ری و هه بوونا نموونا بهرز: هوزانقان دئه فی هوزانی دا دشیت رابه ریای خوینده قانان بکهت بهر هه رهوشت بهرزیی و بوویه نموونه کا بهرز بو پاراستنا بهایین رهوشتی. ب تاییهت ل دهما داخوآزی ژ بهریکی دکهت کو سینگی بیکی فه شیریت و بی ستاره نه هیلیت. ئه فه ههستکره ب بهرپرسیاریا رهوشتی.

2- هوشیاری و هوشداریکرن: هوزانقانی ب فی هه لویستی خوه شیایه جفاکی هوشیاریبکهت لسهر وی رفتارا نزم و بی بها ژلایی رهوشتیفه، نه خاسمه رسواکره ک ژی یا دده برینین وی دا هه ی بو بهریکی کا چاوا ب دروستی ب ئه رکی خوه رانه بوویه و ئه و فی بی رهوشتی بو نه ریته کی نوی بی جفاکی - خه ملاندنا بی ستاره یا بیکی - ژلایه کی و بو نه بهرپرسیاریا بهریکی ب ئه رکی خوه ب شیوه کی ساخلم و دروست ژلایی دیتر فه دگه رینیت.

3- سروژ و شه هره زاییا نفیسه ری: دفی نموونی دا هوزانقان بی بریتیز و شه هره زابوویه دهلبژارتنا نه ریته کی خرابی جفاکی دا و ل دویف را ب رسواکرنا وی نه ریتی رابوویه. ئانکو قیایه وی په یامی بگه هینته خوینده قانی کو هنده ک رهفتا و نه ریتین نوی یین په یدادبن کو دویری بهایین رهوشتین بهرنیاس و راستن. له ورا شیایه ب شیوه کی سه رنج راکیش و چیژ بهخش ب فی ئه رکی راببیت و هوزانا خوه بکه ته ئامراز و ریخوشکه رهک بو نه هیلان و رسواکرنا وی بی رهوشتی. (هوزانقان + بهایین رهوشتی یین کومی = گونجان) $\leftrightarrow$ (نه ریتی شه هیانی و بیستاره کهن) = (رابه ریکرن و هوشداری).

4.6. هوزانا (ئه ز و تو... من و ته):

((گریا گیای / قیژیا چیای / دباژیره کی بی دهنگ دا / خه مه کا ژ دل / ئه م راموساین... / ئه ز و کادیا چگارا خو / تو و لفکا دهرسوکا خو / بووین دوو عاشق))⁵³. ئه و کودین رهوشتی یین تیدا هاتین ئه فه نه: (راموسان، جگاره، دهرسوک، عاشقبوون). سی ژ وان ب رهفتارین نه رهوشتی دناف جفاکی دا دهینه دیتن و ئیک ژی ب رهفتاره کا چاکا رهوشتی دهینه هژمارتن کو (دهرسوک و خوه ستاره کهنه). هه رچه نده عاشقبوون بخوه چ رامانه کا ئیکسه ر بو بی

کوری خوئی پیخاس / ل دویف خو دخرینیت))⁵¹. دفی نموونی دا هنده ک کودین رهوشتی هاتینه بهرچاقرن و دهربرین ئه وژی: (فیل، فهیتی، سه رخوش). ئه فه هه رسیکه ژ رهوشتین خراب و زیان بهخش دهینه هژمارتن. ل ل بهرامبه ر قان دهربرینین: (دهرسوکا رهش، کراسین رهش) هاتینه، کو وه کو نه ریت و رهوشته کی چاک دهینه هژمارتن، نه خاسمه کو ده لاله تی بو خوه ستاره کهن و پیچانی دکهن. ب دیتنا جفاکی، خوه ستاره کهن و ب تاییهت ب رهنگی رهش، هیمایه کو ئه و که سه بخمه و پیگیره ب بها و نه ریتین رهوشتی یین جفاکی.

1- رابه ری و هه بوونا نموونا بهرز: هوزانقانی دوان دهربرینان دا، دوو دیاردین هه قذری ئیک ل گه لئیک کومکرینه، ئه وژی: (فیلکرن و سه ردا برن، سه رخوشی و فهیتی بوون) و (خوه ستاره کهن). ژلایه کیفه خه مگینیی رسوا دکهت و هندی پی کاریگه ره تا رادی سه رخوشیی، ژلایی دیتر خوه ستاره کهن و ره شپوشیا ژنکی دیسا ب رهفتاره ک باش نایینیت. ئانکو ئه فه دهربرینه وه کو نموونه کا بهرز بو خوینده قانی ناهیهت دیتن داکو ل دویف بجیت و پهیره وبکهت و دیتنا شاعری بو خوه بکه ته رابه ر و ئاراسته کهر بهر هه بهایین بهرزین رهوشتی.

2- هوشیاری و هوشداریکرن: هوزانقانی خوینده قان هایداریکینه کو دبیت ئه و خه م و خوه پیچان و ستاره کرنا ره گه زی می، فیل و خاپاندنه ک بیت. نه خاسمه کو گه له ک جارن دجفاکی دا لهن په رده و فه شارتنی، گوپیتکا بی رهوشتی دهینه ئه نجامدان. هه له بهت دوینی دوماهییدا، هوزانقان بی رهوشتی رهفتارا ژنه کی بهرچا دکهت دهما پیخاس کوری خوه ل دویف خوه دخشینیت. ئه فه رهفتاره ژلایه کیفه رسواکره بو جفاکی کو ئه و ژنه ئیخستیه دوی حاله تی ناله بار دا، ژلایی دیتر بی بهرپرسیاریا ژنی هه مبه ر زاروکی وی دیاردکهت. ئه فه ژی رهفتاره کا رهوشت نزم و بی بها یه.

3- سروژ و شه هره زاییا نفیسه ری: دفی نموونی دا هوزانقان بی شیا ی ژلایه کیفه دهربرینی ژ هنده ک رهفتارین نه په سهند و گریدیای رهوشتی ل دهف تاکی جفاکی و بتاییهت ره گه زی می بکهت. و ژلایی دیتر، په یامه کی ئاراسته ی جفاکی دکهت و رسوا ژی دکهت، چونکی ب ئه رکی خوه بی رهوشتی رانه بوویه، ئه گه ر ئه و ژنه نه دکه ته دوی حاله تی دا. ئانکو دشین بیژین هوزانقانی ب شیوه کی سه رنج راکیش ئه و دیتنا وی هه ی یا لگه ل بهایین رهوشتی یین کومی تیکه لکری بو رسواکرنا هنده ک رهفتارین بی رهوشتی. کو دهیلکاریه کی دا بقی رهنگی دیاردبیت:

(هوزانقان $\leftrightarrow$ جفاک ← بن پیکرنا بهایین رهوشتی = رابه ری و ئاراسته کهن بو نه هیلانا خاپاندنی).

کودین ره وشتی بین دیار هه نه ئه وژی: (ئیمان سز، پیکه کی سپی، قومار عسقی). یا ئیکی دیبافی ئایینی دا ژ ره وشتین خرابه. یا دوی مه بهست ژئ ئاره قه. کو فه خوارنا وی بخوه ژ ره فتارین بی ره وشتی نه. ئانکو بی بهاییا وی که سی دیار کهت و سهرداچوونه که هه مبه ر پیگیر بی ره وشتی چاک. یا سی، قومار کرن بخوه ژ ره وشتین خرابه و ئه قجا ئه گهر ژ نوی قوماری ب عسقی بکه ن. ئانکو خاپاندن و بی بهرپرسیاریه هه مبه ر پیروزی عسقا پاقر.

1- رابه ری و نمونا بهرز: هوزانقانی هنده ک ره فتار بین لسه ر خوه کرینه مال وه کو: فه خوارنا مه بی و کرنا قوماری و بی هیفی بوون و باوه ری نه بوون ب فیانه کا پاقر، ئه فه هه موو ژ ره وشتین خرابین جفاکینه. له ورا نه شیا به خوینده فانی به رف هنده ک بهایین بهرزین ره وشتی ئاراسته بکه ت، به لکو بهروفاژی، دبیت وانا هان ده ت لسه ر هه مان ره فتارین هوزانقانی کرین هه مبه ر عسقا خوه. ئه فه ژئ مه ترسیا ژده ست دان و سهرداچوونی په یاد کهت لسه ر خوینده فنانان. ئانکو سه ره ده یا هوزانقانی نه یا نمونه بی بوویه هه مبه ر هنده ک بابه تین گریدایی ره وشتی.

2- هشیار کرن و هوشداری: هوزانقانی یا فیای دوستا خوه هشیار کهت لسه ر ئه وان قوربانین وی دابن دریکا ئه فینا خوه دا. و ل هه مبه ر وی، بی هه لویستیا دوستا خوه دیار کهت هه مبه ر سوزا ئه فینی. خوه دور کرنا وی هیما به بو شکاندنا سوزا خوه، کو ئه فه بخوه ژئ بی ره وشتیه. دیسان یا فیای خوینده فنانان هایدار بکه ت کو دئه فینی دا دی گه له ک تشتا ژ ده ست ده ی، ئه قجا هوشیاریه کی دده تی و ناخواریت ئه وژی وه کو وی لی بهین و خوه ژ ده ست بدن، نه خاسمه کو وی هه می تشتین خوه بین ژده ست دابن و تنی ناف بی ژئ مای.

3- سروژ و شه هره زایی: هوزانقان ب ویره کی دانیدانی ب شکه ستنا خوه دکه ت دئه زمونا فیانی دا، و شیا به ب راستگویی ده برین بکه ت. ئه فه بخوه ژئ گوپیستا ره وشت بهرزیی به ده ماکو راستیی فه گیری. هه لویستی هوزانقانی بی دلایه نی به. ژلایه کیفه خیانه تا سوزدانی شه رمزارد کهت، ژلایی دیتر ئه زمونا خوه بو خوینده فنانان ب راستگویانه فه دگیریت داکو وه کو وانه کا ژیانی ژئ فیرین. هه لبه ت فیر کرن بخوه ژئ ژ ره وشتین باش و سود به خشه.

(راستگویا هوزانقانی) ← شکاندنا سوزی ژلایی دوستا وی = بی باوه ری و قوربانین دان) ← (دانا وانه کا فیرکاری + سود گه هاندن بو خوینده فانی) = (رابه ری و هشیار کرن و ده سه له لیا هوزانقانی)

ئه و نمونین مایی بین دیوانا شعری دئ دئی خشتی خواری دا روهنکه بن، پیخه مه ت دیار کرنا بکارئینانا ده برین و کودین ره وشتی دناف تیکستان دا و ل دویفرا پهیره وکرنا بنه مایین ره خنا ره وشتی و دروستکرنا هیلکاریین شروفه کرنی بو هه ر نمونه کی جودا جودا.

ره وشتی ناده ت، ل ب دیتنا جفاکی عاشق بوون ئانکو ده رکه تن ل ژئ کونترولا خیزانی و بی ئه مریا ده سه له لاتا جفاکی لسه ر تاکی. ئه ا دفیره دا وه کو بی ره وشتیا تاکی هه مبه ر بهرپرسیاریا وی جفاکی دا دهیته دیتن. دیسان عشق دبیته کوده کی ره وشتی ده ما دپهیره وکرنا وی دا هنده ک ره فتارین نه ره وشتی دناقه را هه درو ره گه زاندا دهیته کرن و ئه فه په یفه ژ پیروزیا خوه دکه فیت و دبیته ری ک بو تیر کرنا حه زا. بیگومان راموسان بخوه ژئ وه کو کریاره کا قه ده غه و هیما بی ره وشت نزمی بی ده دیتنا جفاکی دا بو وان که سین فی ره فتاری دکه ن. جگاره ژئ ل دویف ره وشتین ئایینی یا رسواری و بی بها و زیان به خشه.

1- رابه ری و هه بوونا نمونا بهرز: هوزانقانی دئی نمونی دا یا فیای وی په مای ئاراسته بکه ت کو جفاک بی پاشفه مایی و نه لف و بی ده نگه، ناهیلیت خه ونا وی بجه بهیت و ئه و ب هه فگه هشتنا دوستا خوه شاد ببیت. له ورا هه ر ئیک دوری بی دی هه فاله کی - پیگه وره کی- په یاد کهت. ئیک دویکلا جگاری به و یا دیتر ده رسوکه. دشین بیژین دلایه نه کی دا ئه فه دیتنا هوزانقانی دشیت رابه ری و سه رکیشیا خوینده فانی بکه ت ئه وژی دبا به تی هه دار و ته حه مولی لسه ر نه خوشیان. ئانکو ملکه چ نه بوونه هه مبه ر شکه ستنی و دروستکرنا هیقیه کی به ل شوینا بیژاری و ره شبینی.

2- هشیار کرن و هوشداری: هوزانقانی دئی نمونی دا فیایه خوینده فنانان هشیار و هایدار بکه ت کو نابیت هه مبه ر هیقیین خوه ده ستا داهیلن، به لکو فه ره لسه ر هه بوونا بهر به ستین مه زن ژئ را هه ر وه فادار بمین و سوزا خوه نه شکین و بهر ده وام بن دبزا قین خوه دا، دا هه ر ئه و فیانه ساخ بمینیت، نه خاسمه کو فیانه کا پاقره و دوری حه زین له شی و سکسی به.

3- سروژ و شه هره زایی: زیره کی هوزانقانی دوی چه ندی دا دیار بیت ده ماکو دوو پیگه ور ژبو خوه و دوستا خوه ئافراندین کو عسقی ل گه ل بکه ن ئه وژی (جگاره و ده رسوکه). ئه فه کومکرنا دوو بهایین ره وشتی بین هه فدره ل گه لئیک. جگاره یا زیان به خشه، ده رسوک یا مفاداره. دیسان یا جوانتر ئه بوویه ده ماکو هه ر بهر ده وامی دایه فیانا خوه و خوه راده ستی ئاسته نگان نه کری.

(هوزانقان + خوشتیا وی = فیانه کا پاقر ← دروستکرنا پیگه ور عسقی (جگاره + ده رسوک) = (رابه ریکرنا خوینده فانی + هوشیار کرن + سروژ).

5.6. هوزانا (ده می عسق دبیته قومار):

((شه فین ئیمان سز/ لسه ر سیبه را من گه فن.../ ئه ز و په ره کی سپی و/ پرچه کا سپی و/ پیکه کی سپی/ سه ما ویرانبوونی دکه بن/ هه می تشت چوون و ته برن/ بهس نافی منی پیروزی مای/ من ل قومار عسقا ته نه دای!!)).⁵⁴ دئی نمونی دا سی

خشتي 1: دياركرنا بكارئينانا دهربرين و كودين رهوشتي دناق تيكتستان دا و ل دويقرا پهره وكرنا بنه مابين رهخنا رهوشتي و دروستكرنا

هيلكارين شروفه كرنى

ژماره وناقى هوزانى	تيكتستا هوزانى وئو دهربرينين گريدياي رهوشتي	كودين رهوشتي	ميكانيزم و بنه مابين شروفه كرنه رهوشتي	هيلكاريا شروفه كرنى
6- من سرخوشكه	فيان ... رهنگه كى نوي يى مرنى يه شه رمى رمانا خو نينه چ سه هم ته هانگيخن... ببه مهى من سرخوشكه...! 55.	(بى شه رمى، مهى، سرخوشى). نه ف هرسى كوده ژ رهفتارين زيان به خشين جفاكينه. و درسواكرينه ل دهف كومى.	راهه رىي ناكهت، بهلكو ناراسته كرنه كا شاش بو خوينده فان دكهت دهما وان هان ددهت بو سرخوشى و مهى فه خوارنى. جوره هشياركرنهك يا تندا ههى ب تايهت دهماكو ئيشان و نه خوشبين ژ فيانى پهدادين بو خوينده فانان دياردكهت. سروژ و شهه زايا هوزانقانى دنمونى دا نه وه كو شيايه ويژه كيا رهگه زى به رامبه ر (مى) به رامبه ر فيانى دياردكهت. نه فه زى كريارهك نوويه دجفاكه كى گرتيى وه كى بى مه دا .	هوزانغان + ويژه كيا كچى ← ژدهست دانا رهوشتين باش = چيون به ر هف نه نجامدانا هه زان ← هشيارى و دهسه ليا هوزانقانى
7- رهقين ژ چاقين ته	نه ز سره به ستهك كوچه ريمه و رهقين ژ چاقين ته ياسا يه كا دهستويردايه له و بى ئيمزا... دى هر رهقم 56.	(رهقين)، دهما دببته دهستبه ردان ژ به رپرسيارى، ل وى دهمى دببته بى رهوشتي	راهه رى و نمونه به رزيا رهوشتي دقئ تيكتستى دا نينه، چونكى هوزانغان بى بى هه لويسته و دهستا دادهيلىت و دره فبت. هشياركرن هندنا به رچا ف نينه دنمونى دا، تنى هايداركرنا به رامبه ر دكهت كو نه وهندى جيجير نينه لسه ر مانا خواه و گرندانان خوه. له ورا نه گهر گفاشتن و كريان ل دويف هه زان وى نه بن، نه و دى ره فبت و وى هيليت. سروژ و شه هره زايا هوزانقانى يا دبه رامبه ركرنا دوو تيگه هاندا دياربووى نه وژى: (كوچه رى و سره به ست). لى كه تيه دهه قذريه كى زى دا دهما پيگيريا خواه ب فيانى ب رهوشتي كوچه رىي فه گريندهت. نه فه زى بى هه لويستى و ب سقك وه رگرتنا وى يه بو راما فيانى و ژ رهوشتين خرابه .	هوزانقانى بى هه لويست + ئينه كا بى بنه ما = رهقين ← رهفتاره كا بى رهوشت هه مبه ر پيرويا سوزدانا فيانى بو هه قالا خواه
8- بتنى سلاف	بو بابى من ل فره نسا بو براى من ل كه نه دا بو خويشكا من ل ئوستوراليا سلاف بو دا يكا من ل قيرى بو هه وه و ده يكا من ديارينه ژ كوردستانى!! 57.	چ كودين ديارين رهوشتي تندا به رچا ف ناكه فن، تنى دوى لايه نى دا مروف دشيت ب رهوشتيفه گريندهت نه وژى دهما خيزان پرت و به لاقه دببته و كچ بتنى ل وه لاته كى دژيت دويرى كونترول خيزانى و دببته رهوشتين جفاكى و ئايينى ژ دهست بدهت.	راهه رى دقئ نمونى دا به رچا ف نابيت. هشيارى و هوشدارى تندا هه يه، كو ب شيوه كى ترانه پيكرنى رهخننى ل رهفتاره كا جفاكى دكهت، كو خيزان هه لوه شيايه و نه فه زى يا مه ترسيداره نه خاسمه كو دببته نه گه رى ژ دهست دانا رهوشتين به رنياسين جفاكى كوردى ل دهف وان نه ندامين خيزانى نه وين ل سه ر وه لاتين هه مبه رنگ به لاق بووين. ديسان سروژ و شه هره زايا هوزانقانى دقئ نمونى دا بو هندى دياردببته دهماكو رهفتاره كا كومى وه رديگريت و ب وى رهفتارى هر وى كوما جفاكى رسوا دكهت هه. ئانكو وانه كا رهوشتي ددهت هه جفاكى ب ريكا سه رداچونا نه ندامين وى. ب فى رهنگى به رپرسيارى تاكتين جفاكى بو چاقدانا دا يكو بابان دياردكهت. كو وانا دا يك بتنى هيلايه بى چاقدان. نه فه زى ژ رهوشتين خرابن و بى هه لويستيه .	هوزانغانه كى توره + جفاكه كى نه به رپرسيار ← بى هه لويستى ← هه لوه شيانا خيزانى = ژدهست دانا به ايين رهوشتي
9- شه فه كا خاپينوك	ژ نشكافه دوعا/ روندك خوين/ نفرين	(دوعا، نفرين، خاپاندين). سى كودين رهوشتي تيدانه. نفرين و خاپاندين	راهه رى و نموننا به رزا دقئ هوزانى دا هند به رچا ف نينه، تنى روهنكرنه كه بو خاپاندا شه فى هه مبه ر وى. هشياركرن و هوشدارى دوى چهندى دا	هوزانغانى به رپرسيار + كومكرنا هه قذريان ← هه لويست وه رگرتن ←

<p>هشياركرن و رسواكرنا بياباني = شههره زايا هوزانقاني دبه رچا قكرنا بي رهوشتيابيانا دا</p>	<p>دياركره ده ما خوينده قانان هاي داركته كو شه ق ژي خايندني دكته و دقيت دهشيارين، نه خاسمه ددهمكي دا كو نغستن بو رامانا بي بزاقبي و ژ دهست دانا هيقيان بهيت. ئانكو شه ق گرم و گوريا مروفي دكوتيت نه گهر ژ خواه هشيار نه بن. شههره زايا هوزانقاني د پي كفه كومكرنا پي ف و بابه تين هه ق دژ دا ديارديت دنا قبه را (نفرين و دوعايا)، دنا قبه را (بيابان و چيبي) دا. دبيت نه قه بي رهوشتيابيانا هه مبه ر چيبي دياركته ژلايه كي ف و دبيت ب ريكا رسواكرنا بياباني هوزانقاني قيايه دوعا بو چيبي بكهين و نفرينا ل بياباني و زالمي بكهين. هوزانقاني بي رهوشتيابيانا دياركره.</p>	<p>ژ رهوشتيابيانا خراب و زيان به خشن. دوعا ژي ژ رهوشتيابيانا ئاينين چا كه</p>	<p>دبوونه تافيه كا باراني و بيابانا چيا دكه لاشته .... چ شه قه كا خاينونك بوو زويكا نه ز نقاند !! 58.</p>	
<p>هوزانقانه كي عاشق ← دهستبه ردان ژ حه ز و عشقا دونيابي ← پاك بوون ژ گونه هان = بدهستقه ئينانا قياينا خودايي ← شههره زايي و سه روبر دداريتني دا</p>	<p>راهري و نمونه بهرزي يا دويري دا ده ماكو هوزانقان برياري ددهت ببيته دهرويش و دهستا ژ عشقا حه زا بهر ددهت و بهر هف رهوشته بهرزي و قياينه كا خودايي قه دچيت. نه قه ژي ژ رهوشتيابيانا باش و په سنده دنا ق جفاكي دا. هشيارركرن يا دمه بهستا هوزانقاني دا دياره ده ما برياري ددهت، ئانكو داخواري ژ خوينده قانان ژي دكته دهستا ژ حهان بهر دن و وان هاي داركته كو تني ريكا قياينا خودايي هه ژي هندي به ل دويش چي. نه قه ژي ئاراسته كرنه كا چا كه بو خوينده قاني دكته بهر هف چاكيي. سروژ و شههره زاييا هوزانقاني د بهرامبه ركرنا هه ردوك جورين قيايني ديارديت (قياينا مه جازي و قياينا حه قيق). كو دهرته نجام نه و بهر هف قياينا خودايي دچيت وي وهكو هه لويسته كي نه گوري خواه بهر چا ق دكته. نه قه بخوه ژي هه ست ب بهر پرسياريا وي دياركته هه مبه ر خواه و خوينده قاني خواه ژي. چونكي دبيت نه گهر نه هيلانا گونه هان و دهست به ردان ژ رهوشتيابيانا خراب، كو دبيت (تهويه)، نه قه ژي ژ رهوشتيابيانا ئاينين چا ك و سودبه خسه.</p>	<p>(حز، گونه ه، دهرويش) سي كوتين رهوشتي نه، دوو دزيان به خشن، دهرويشي ژي رهوشته ك ئاينيني باشه.</p>	<p>من دحقاتا حه زين خودا برياره ك دا ته ژ گونه ها دا قوت و نه دى ل عشقه كا نوي گه ريم دي بم دهرويش 59.</p>	<p>10- جه ژنا ....</p>
<p>هوزانقان ئيخسيري حه زا + بييه لويستي ← كه تنا بهايين رهوشتي + ره قين و ترانه كرن ب پيروزيا قيايني = كه سه ك ياخي و كه تي دچا قين خوينده قاني دا</p>	<p>راهري و نمونه بهرزي دقي تيكستي دا نينه، بهروفاژي، ئاراسته كرن بهر هف بي هه لويستي و ترانه كرن ب قيايني تيدا زاله. نه و رهفتار و رهوشتيابيانا خرابين دقي نموني دا هاتين چ هشياريا و هوشداريه كي ناده نه خوينده قاني. بهلكو هوزانقاني وهكو كه سه ك بي هه لويست و به رهوشته نيشاني خوينده قاني ددهت. له ورا كارقه دانين نيگه تيف هه مبه ر وي دروست دكته ژلايي وهگرا قه. نه و شتواري هوزانقاني نمونه بي ب داوي ئيناي، گوپيكا بي ريزي بوويه هه مبه ر پيروزيا قيايني. ديسان ب سق وه رگرتن و بي بها بوونا عشقي ل دهف وي بهر چا ق دكته. هه لبه ت نه قه بخوه ژي وهكو سه ردا چوونه كا دهربريني دهپته دهستني شانكرن، كول شوينا</p>	<p>(دزكي ف، قه خوارنا مه ي، سينگ، نه قيان، رك، حز). نه ق كوده هه مبه گرديابي ياربه كا جقلا قيايني نه كول دوماهيي نه قيان ژي بهر هه م دهيت.</p>	<p>ب دزكي ف من هاي ژ خواه هه يه تو ژ كه ره ما خواه قورچه كا دي بومن تي كه .... تو كه قاله كا سوربالي و نه ز ياريا ل گه ل سينگي ته دكهم لي ته چهند نه دقنم هند من تو نه قبي !!! هشياربه هيشتا ياماي (دندكين ركا خو قنده) ولسه ر بيده را حه ريت من تو بده باي هه كه نه قبي ياريا چقيل دي قفل كه م !!! 60</p>	<p>11- سي وينه ژ سي هوزانين دژيك قه قه تيابي</p>

	<p>دلین خوینده قانان بو خوه راکتشی، وان ژ خوه بده یه پاش!</p>			
<p>سالموخدانا رویدانین بیره وشت ← هه لویست وه رگرتنا هوزانقانی + هاندنا خوینده قانان ژبو خوه دویر نیکستن ژوان رهفتارین نهره وشتی = هشیارکرن و ناراسته کرن</p>	<p>را بهری و نمونه بهرزی هوزانقانی یا د رسواکرن ره وشتین خراب دا دیاره، نه ڤه خوینده قانی ژي هان ددهت کو وهکو وی بکهت و وان ره وشتین خراب رسوا بکهت و دهستا ژي بهردهت. هشیارکرن خوینده قانی لسره مهترسین قان جوره که سانین وان رهفتارین بی ره وشت دکهن دقی نموننی دا بهرچاډ دبیت. شههره زاییا هوزانقانی دهلبزارتتا وان ره وشتین نژم دایه کو همیان په یوه ندی پیگنه هه یه و وهکو ته مامکرین نیک دهینه دیتن دقنی نموننی دا. نانکو هوزانقانی ب زیره کانه دیتنا خوه یا تابهت ل گهل دیتنا کومی و یا خوینده قانان ل گهل نیک کومکره بو خزمه تا هندئ کو کارتنیکرنی ل خوینده قانان بکهت و په یامه کا سرنج راکتشی پیشکیشی وان بکهت و هاندره ک بیت بو نه هیلانا وان ره وشتین خراب ل دهف خوینده قانان.</p>	<p>روی ب روی دمالباتا خونین مندا بی هیقیا ژمن ددن گوتن.. نه ڤن هه ڤالجمکا گونه هی یه و لهر چاقین مه سه د زله ها ل راستی ددهن..... نه گوت شه ره مه⁶¹.</p>	<p>12- دوو وینین زر شهرم</p>	
<p>هوزانقانه کی هشیار× چاقدیر و که سانین خراب ← رسواکرن رهفتارین وان = (هشیارکرن خوینده قانان + ناراسته کرنا وان بهرف ره وشت بهرزی)</p>	<p>راهری و نمونه بهرزی یا دویری دا کو هوزانقان داخوازدهکت پریژ و مایتیکه ر نه بن و ماقی بی بهرامبه ر نه خون و نازادیا وی تیک نه دهن. ب قان په یامین ره وشتی، هوزانقان ناراسته کرنا کا چاک بو خوینده قانان دکته بهرف په وهرده کرن و فیربوونا رهفتار و ره وشتین باش. هشیارکرن و هوشداریا خوینده قانی کره لسره هه بوونا قان جوره مروقان دهچاکی دا، کو فهره ژوان هشیارین و خوه ژي بدهنه پاش هندي بشین. شههره زای و سروژ دوئی چهندي دا یه کو هوزانقانی ب هشیاری سالموخدانا وان رهفتار و که سانین خراب کره، ب شیوه کی کو ببیته هاندره کو لهر دلئ خوینده قانان رهش بین. و نه وژی ل دهف خوه وان ب زیان بهخش و بهد ره وشت ببینن.</p>	<p>(دهڤ ب رمانا پریژی، دبیته بی ره وشتی)، داعویران، ب رمانا بسره داگرتنی و زیده گاڤی لسره مافی دی، نانکو خوارنا مافان و مهحرومکرنا هنده کا ژ مافین وان، ب قی رهنگی نه ڤه ژي دبیته بی ره وشتی).</p>	<p>هر چوار کوژین ژورا من ژي تژی دهفن ژ گرتینا بو خهلات داعویرن و دهلنگن لهوا ته ژي ... بی دهستویری ناقی من کره خهم و ژنوی ته لمن مههرکر⁶².</p>	<p>13- سالا وهرینی</p>
<p>(هوزانقانه کی چه ز ناریایی + هه بوونا که ساکا ته سلیم بووی بو چه زان) ← گونجاندن دکریارین بهد ره وشتی دا دناڤه را هه ردوکان دا = (زیان گه هاندن و نازاندنا خوینده قانان + پیشکیشکرنا نمونه کا خرابا ره وشتی).</p>	<p>راهری و نمونه بهرزی تیدا ناهیته دیتن. هشیاری ب شیوه کی نه راسته و خوه هاتیه دهربرین، کو خوینده قانی ناست بهرژ تنی دشیت ههست پی بکهت، نه وژی ل دهما دهرنه نجامین وان ناریانان ببینیت کو دزیان بهخش بن بو مروقی، نه و خوه ژي بدهته پاش و ب هوشیاری سهردهری بکهت. هوزانقان ل شوینا خوینده قانان هان بدهت بهرف چاکی. وان بهرف ره وشتین خراب ڤه دنازینیت، ب قی چهندي جوره هلنگفتهک دهربرین دا بهرچاډ دبیت، نه خاصمه ده ماکو په یاما هوزانقانی بو مهرم سود بهخش نه هیته دیتن.</p>	<p>(ههستین سه رخوش، سینگ، ناریان، لهش، بنافکرنا کچی ب ناقی دهرگری وی). دقان کودین ره وشتی دا دیمه نه کی ئیروتیکی بی بهد ره وشت دهڤهگه هشتنا هه ردوکان دا روی ددهت. کو دهرنه نجام رهفتارین زیان بهخش په یاداکهت.</p>	<p>دمهلمه که تا چاقین خوه دا دهلیقی بده ههستا من، شه ڤین من نه وین سه رخوش بلا ل سهر سینگ ته ب ئیورن دیناتیا من بکه نالا و لسره له شی خو بچکلینه ... له ژي بکه ب ناقی خوه گازی من بکه دا ناقی خوه بکه مه بهر ته⁶³.</p>	<p>14- موریکه</p>
<p>هه سکرنا هوزانقانی ب بهرپرسیاری ← رسواکرن جفاکی ب ریکا کریارین وی بخوه = (ناراسته کرنا</p>	<p>راهری دوئی راستی دا دیار دبیت کو هوزانقانی ڤیایه قهیره بوون و نه ختی وهکو دوو رهفتارین خراب کو جفاک ژي بهرپرسیاره رسوا بکهت. ب پیشکیشکرنا قان دوو بابه تان، وی یا ڤیای</p>	<p>(قهیره بوون، نهخت)، دو کودین ره وشتی نه، کو یا ئیکی زور جار بوویه دهرنه نجامی یا</p>	<p>نه ڤه نازداره قهیره بوو نه ختی وی ژي بوونه خهم من و نهوا نه ختی وی خهم گولله ده ڤرو وهردکرن</p>	<p>15- بازاری خه ما</p>

<p>خوينده فاني بهر هف دست بهرداني ژوان رهفتارين زيان بهخش + نارمانجهكا پهروه ردهيي بدهستغه دنينيت)</p>	<p>خوينده فانان ژي هه مان هه لويست هه بيت ژبو هه هيلانا وان كيرارين زيان بهخش. هه هه بخوه ژي ناراسته كونه كا باشه بو خوينده فانان بهر هف چاكيي و رهوش بهرزيي: ديسان هشيركر و هوشدري ژي داينه خوينده فانان ب ريكا بهسكرونا فان باهتان كو هه هشيركرينه و فيايه خوه ژي بدهنه پاش دا فان دياردان بهر هف نه ماني هه بيهن دناف جفاكي دا. شه هره زايي و دهسه ليا هوزانفاني دده سنيشانكرن و نازراندنا فان دوو مزارين گرونك دا ديارديت، نه خاسمه وي يا فياي هه لچوون و هزرا خوينده فانان ژي بو بنبركرونا فان رهفتار و نهرينين خرابقه ناراسته بكهت.</p>	<p>دوي. هه لهبت هه رودك ژ رهوشين خرابين جفاكي دهينه ديتن.</p>	<p>ماچ ل سوباهي ددان⁶⁴.</p>
<p>هوزانفانه كي تاريابي و گر گرتي + ئيخسيري حهزا دبيت ← توشي واقع و سانسوره كا بهيز دبيت هيفي بجه ناهين ← خهونه كا بي هه نجام بدهست دكه قيت = رسوا دبيت دچافين كومي دا</p>	<p>راهري و نمونه بهرزي تيدا ناهيته ديتن. هشيراي و هوشدري ب ناشكراي تيدا رهنغه نه دايه. هوزانفاني دفي نموني دا حهز و ديتن و جيهانينيا خوه بتني بهرچاق وهرگرتيه بي كو چ سهنگه كي بو ديتن و بهايين رهوشتي بين كومي وهه جفاكي هه بسره رقه بو دانيت. هه هه بخوه ژي دبته (هه نانیه ت) و رهوشته كي خرابه ب ديتنا كومي، ديسان بي بهابوون و رسواكرنا كومي بو في تاكي هوسا بهرهم دهيت.</p>	<p>(گر، مزه، نه ويريان، لهش، تاريان، سه ربه ردايي بوون- به رته لايي). هه هه هموو كودين رهوشتي گرديايي رهفتارين زيان بهخشن دچافي جفاكي دا. دهرته نجام بهرته لايي ژي په ياد دبيت و ته قني جفاكي ب ريكا وان ژبه رنيك دچيت.</p>	<p>جاران ژي گري من مينا مزي وي عاشقي نه ويرياي هيف بكه ته مزي عشقي لسره لهشي ته و هه وي چيايي تارياي پياسه كا نه رم دكهن خهونه كا سه ربه ردايه⁶⁵.</p>
<p>هوزانفانه كي ره شين + ده ريرينه كا ب ئيش و پري شكه ستن ← خوينده فاني دل سار دكه ت = راهري و ناراسته كونا وي بهر هف باشي ناكه ت</p>	<p>هلبزارتنا هوزانفاني بو ريكا خوه مهسكروني ژبو رسواكرنا واقعي ناله بار، نمونه كا باشا رهوشتي نينه بو خوينده فانان. ديسان ل شويانو هايداربوون و هشيركرنا خوينده فاني بكهت كو خودان هيز و نيراده بيت، خوه لاواز و ره شين نيشا وان ددهت، هه هه ژي ورهيا خوينده فاني و هيزا وي دشكيت. هلبزارتنا وي شينوازي هوزانفاني فياي ده ريرين و په ياما خوه پي بگه مينته خوينده فاني، بي گه شين نه بوويه. بهلكو بهر و فاري- گه رماتيا ويزي دكوريت و وه دكه ت هه ژي سار و خاف بيت هه مبه ر ناسته نكين دواقي دا. هه هه ژي ژ رهفتارين باش ناهيه هژمارتن بو هوزانفاني كو خوينده فانان دل سار بكه ت.</p>	<p>(تاريان، فهيتي، نارهق فه خوارن، مزه). هه هه كودين رهوشتي ناماژنه كو واقعه كي نه ل دويف حهزا هوزانفاني په ياد بوويه. هه توره يه و حه ز دكه ت خوه بي هوش بكه ت دكو كولا دل خوه داريژيت</p>	<p>تاريانين دوهي هه قرو خه من و سوباهيا دهيت فهيتي يه هه وي هه ني .. ل جفاتين نارهق فه خورا بي خه وينن مه دكه ته مزه⁶⁶.</p>
<p>(هوزانفانه كي شهيدا و باوهردار + حهزا قورباني داني) ← خوه كيمكرن و خوه شكاندن بو يا بهرامبه ر = پيشكيشكرنا وينه كي رهوشتي و تامدايي ب ناييني + راهري و نمونه كا به رز ب شيوه كي نه راسته وخو)</p>	<p>دلپه نه كي دا هه نمونه دشيت راهريا خوينده فاني بهر هف باشي بكه ت، هه وزي ل ده ما داخوازي ژ هه قالا خوه دكه ت ببيته په رسته گه، نانكو پاقر و پيروز بمينيت. هه هه وي په يامي ددهت كو فه ره هه فيندار ئيكودو پاراستي و پيروز بينن. ديسان هشيركرنا تيدا ده ما داخوازه كا ناشكرا ژي دكه ت و دبيري بي په رسته گه و خوه پيروز بهيله. شه هره زايي و زيره كيا هوزانفاني دوي چه ندي دا ديارديت ده ماكو پيروزيا فياني و پيروزيا ئايني تيكه لي ئيك</p>	<p>(زرافكرنا برها، په رسته گه، خوه چه ماندن). هه هه سي كودين رهوشتي نه، ژلايه كيغه وهفاداريا هوزانفاني بو خوشتفا وي دياردكه ت، ژلايي ديتر سه رداچوونا ئاييني ل دهف وي خويادكه ت. نه خاسمه كو خوجه ماندن</p>	<p>بلا تبليتن ته ژ زرافه كونا برها نه لهرزن ببه په رسته گه ببه لالش و قبيله گه دا روزانه خوه بوته ب چه مينم!!!⁶⁷.</p>

	<p>کړين و هردوك كړينه ته مامكه رښ ئك. نهغه ژلايه كيښه باوهرداريا يې به رامبه ر بهيز دئخيت و ژلايې ديتر بانگخوازيه كه بو پروزي و هه ژيبوونا په ياما ناييني. دغي لايه ني دا هوزانقاني رهفتاره كا باش و ب رهوشته نه نجام دايه، هه لبت ل دويڤ تيگه هي گشتي و يې ناييني بو رهوشتي.</p>	<p>بو خوداي بتني دوست و پيروزه.</p>	
<p>هوزانفانك ياخي+ رهفتارين سكسي ← كارفه دانه كا نيگه تيفا جفاكي ← دابران ← رسواكرنا په يامي = زيان به خشينا وي لسره رهوشتي</p>	<p>هوزانفان دغي نموني دا وينه كي نازريايي و ئبروتيكي ب كريارين سكسي پيشكيش دكته. هه لبت نهغه بخوه زي وي راستيي دسه لمينيت كو نهغه دهربرينه نه شين بينه نمونه كا بهرزا رهوشتي بو خوينده فاني. بهلكو دببت ب شيوه كي زيان به خش كارگه ريې لسره وان دوست بكت. هوشداري و هشياركرن تيدا نينه. بهروفازي، هاندان و ريخوشكرن ژبو چافلكرنا رهفتارين بهد رهوشته تيدا هه يه. هوزانقاني جيهانا خوه يا تاييهت و ههز و داخوازيين فهشارتي تيدا دهربرينه و ناراسته وي وهرگري كړينه. هه لبت ب ديتنا كومي و جفاكي، خوداني فان جوره رهفتار و ديتنان يې زيان به خشه لسره بهايين رهوشتيين جفاكي، له ورا هه فدزي و فيككه فتنه ك دانقبره داخوازيا هوزانقاني يا تاك و داخوازا كومي و جفاكي په يادببت. دهرنه نجام په ياما تيگستي ب دهربرين و رهفتاره كا زيان به خش دهيتته ديتن ل دويڤ كوژيي رهوشتي.</p>	<p>(هه مبيز، كوكايين، ميپاتي، ميخن، له ش كه رتن، مهك، زه خمه، دزي، نه قوله، بي دهستويري، سينگ، له رزينا گه ه و له شي). نهغه نمونه يا پره ژ كودين رهوشتي كو پرانيا وان گرئدائي ناليي سكسي نه. كو ژلايې دابونه ريپين جفاكي و ناييني ژي رهوشتيين خراب و سه رداچوون دهينه ديتن.</p>	<p>ته راتي و ره شاتيا چاڤا / ده مبيزا ديتني دا/ دببته كوكايين/ نه زي بسره هلبويم/ ميپاتي و ميپنا ليقنن ته / دپرتين شه في دا / زخو هاي چونه و/ له ش و گياني من دگه زن.... / دگياني من دا/ فياني و مه مكين ته/ ژ زه خمه وي ددزن/ دشتين مه ناقوله دبن و/ بي دهستويري / تبليين من لسره سنگي ته/ فازي دبه زن/ سوريلبوونا له شين مه/ و هكي بووني / ته فدا دمار و گه ه/ ب توندی دلهرزن⁶⁸.</p> <p>19- نه نيمه</p>

7. نه نجام

1- رهوشته بخوه پيڤره كه گرئدائي دهم و جهايه، له ورا پيقان و
هه لسه نگاندا تيگستين نه دهبی ل دويڤ بها و پيڤه ريښ رهوشتي، دئ
دهرنه نجامين هه مه رهنك و جودا ژي بهرهم هيڼ. نه خاسمه نهغه
ژلايه كيښه لسره ديتنا وي كومي رادوه ستيت ياكو تيگست ژي هاتيه
دروستكرن يان بو هاتيه ناراسته كرن، ديسان لسره تيگه هي تاييه تي
نقيسه ري ژلايه كيښه و يې ره خنه گري ژلايې ديتر بو وان بهايين
رهوشتي و كودين تيدا هاتينه نازراندن رادوه ستيت.

2- رهخنا رهوشتي و هكو ميتوده كا كلاسيكا ره خنه يي ناليين
هونه ري و ته كنكيين بهرهمي فهراموش دكته و بتني خوه ب
ناقهره و بابه تيڼ تيدا هاتينه نازراندن (هه لبت بابه تيڼ رهوشتي
بتني) گري ددهت. نهغه زي وي راستيي دگه هينيت كو دببت
هه لسه نگاندا تيگستان ب ديتنا رهوشتي بتني، جوره كيماسي و
لاوازيه ك بيت نه خاسمه ده ماكو دهرنه نجامي وي برياردان لسره دهيتته
نافاكرن. چونكي هه موو ناليين دي بين تيگستي دشروفه كرينن
رهوشتي دا دهينه پشتگوڤ ئيخستن، له ورا فه ره نه برياردان و
هه لسه نگانده بتني دكوژيي رهوشتي دا بهيتته ديتن و رهفتار ل گه ل
بهيتته كرن.

3- هوزانقاني دديوانا خوه دا كو ببست هوزانان فه دگریت، بتني د
هوزانه كي دا بابه تيڼ رهوشتي وهرنه گرته، د بين ديتر دا، كومه كا
كودين رهوشتي بهرچا فكرينه و شيايه و هكو ژيدهر و سهروكاني مفاي
ژ بيافي رهوشتي بكت بو ده وله مه ندرکنا تيگستين خو. نانكو دشين
بيژين بهرهمين وي ژتاليي رهوشتيه دتير و تزي بوينه، لي سه ره
دريا وي ل گه ل وان بابه ت و بهايين وي نازراندن، دتيگسته كي بو
ئيكا ديتر دا يا جودابوويه.

4- هوزانقاني دتيگستين خوه دا پتر نه و كودين رهوشتي بكارئيناينه
نه وين گرئدائي لايه ني سكسي و لاشي ژني و كريارا جوتبووني و
دهربرينن ئبروتيكي. نانكو لايه نيڼ ديتر هند گرنكي نه دايي يان ب
سفيكفه وهرگرته.

5- دزوربه ي هوزانين خوه دا، هوزانقاني ب شه هره زايي بابه تيڼ خوه
ناراسته كرينه، لي دهنده ك جارن دا ل دهمي بهرچا فكرنا ديتنا خوه يا
تاييهت بو بهايه كي رهوشتي يان بابه ته كي گرئدائي رهوشتي، جوره
هه فدزيه ك ل گه ل ديتنا كومي دوستكره. نهغه زي بوويه هوکار كو
ب شيوه كي كارگه ريښ تيگستين وي رابه ريا خوينده فانان نه كرن
به رهف رهوشتيين بهرز و نه بنه نمونه كا بهرز بو وهرگري، بهلكو
هنده ك جارن نه و هه فدزيه هنداز يق بوو، نه دوره كارفه دانين خرابتر

23. ہمان ژیدہ، ل (9)
24. ہمان ژیدہ، ل (10)
25. د. نبیل راغب، موسوعۃ النظریات الادبیۃ، ص (11)
26. ہمان ژیدہ، ل (12)
27. ہمان ژیدہ، ل (13)
28. ہمان ژیدہ، ل (15)
29. د. نبیل راغب، موسوعۃ النظریات الادبیۃ (16)
30. ہمان ژیدہ، ل (17-18)
31. ہمان ژیدہ، ل (18)
32. <http://www.marefa.org/index.pgp/>
33. د. صلاح رزق، ادبیۃ النص - محاولة لتأسيس منهج نقدي عربي، دار غریب للطباعة والنشر والتوزیع، القاہرہ، 2002، ص (144)
34. د. صلاح رزق، ادبیۃ النص، ص (145). ہتروہسا، (ویلبریس.سکوت، خمسہ مداخل الی النقد الادبی، ترجمہ: د. عناد غزوان و اسماعیل وجعفر صادق الخلیلی، منشورات وزارة الثقافة و الاعلام، دار الرشید للنشر، 1981، ص 30).
35. روز سلیمان، موقف الفضول والدهشة : اساس الاخلاق الاول و الاخير المعرفة العقلية <http://www.moc.gov.sy/index.php?>
36. مینمت میر صادقی، واژہ نامہ ہنر شاعری، چاپ سوم/ویراست سوم، چاپخانہ الوان، انتشارات کتاب مہناز، تہران، 1385، ص 311.
37. د. صلاح رزق، ادبیۃ النص، ص (146).
38. د. محسن الخونی، التنویر و النقد - منزلة کانط فی مدرسة فرانکفورت، الطبعة الاولى، دار الحوار للنشر والتوزیع، سوریه - اللانقیۃ، 2006، ص (246).
39. ہمان ژیدہ، ل (247).
40. ہمان ژیدہ، ل (248).
41. خمسہ مداخل الی النقد الادبی، ص (29).
42. <http://st-takla.org/books/helmy-elkommos/biblical-criticism/41.html>
43. حلمی القصص یعقوب، مدارس النقد والتشکیک والرعلیہا
44. طراد الکبیسسی، مداخل فی النقد الادبی، دار البازوری العلمیۃ للنشر والتوزیع، الاردن - عمان، 2008، (18).
45. د. محمد مندور، فی الادب والنقد، ص (33)
46. ہمان ژیدہ، ل (39)
47. النقد الاخلاقی - اضواء و تطبیقات، نجوی صابر، الطبعة الاولى، دار العلوم العربیۃ، بیروت - لبنان، 1990، ص (7).
48. صبری ابو حسین، نظریات دراسة الادب من الداخل عمقا (المضمون) www.warraaq.cc/core/dg/dg_topic?dmy
49. ئەحمەد یاسین بەندی، بازارئ خەما (دیوانا شعری)، چاپا ئیکئی، چاپخانا زانا، دھوک، 2005.
- * ئەف دیوانہ (20) تیکستان بخوہفہ دگریت و گہلەک بابەت و کودین رەوشتی تیدا ہاتینہ. داکو ل دەمی شروفہ کرنی دەقی تیکستان ہند قہبارئ قہکولینئ قہنہگریت، مہ رستین شعری ب شیوہکی ئاسویی ل دویف ئیک ریزکینہ و ناقبرہک دانایہ دناقبرہا رستین وی دا داکو سنورئ وان بی دیاربیٹ، ئی ژبہرکو ئەف میتودہ ہند گرتگی نادہتہ ئالیئ ہونہری و تەکنیکین نفیسنی، لەورا مە ب باش دیت کو ئامارژہ دان ب وی رەنگی بیت بو دەقی نمونین کو ئەم شروفہ دکەین، ئەفہ ژئ چ کارتیکرنئ ل شیوازئ شروفہ کرن و میکانیزمین شروفہ کرنا وان ناکن. و داکو بشین لسەر ہەموو ئەو بابەت و دەربرینن گرتیادی رەوشتی راوہستین دناق نمونان دا، ئەف کریارا مەکری دئ یا ہاریکاریت.
50. ئەحمەد یاسین بەندی، بازارئ خەما، ل (8-9).
51. ئەحمەد یاسین بەندی، بازارئ خەما، ل (12-13).

- ژئ پیدابکەت بو خویندہ قانی و وی بەرہف خرابیی قہ ئاراستہ بکەت و ب تابیہت دبیافی سکسی دا.
- 6- ہوزانقانی دھندہک نمونان دا ہندہک رەوشتین خرابین جفاکی بەرجاڤ و رسواکرینہ. ب قئ یەکی ب رولئ چاکسازیکرنئ و پەرہردہیی و فیکاری رابوویہ. ئی ئەفہ زورا کیم بو دھوزانین وی دا.
- 7- ہوزانقانی دتیکستین خوہدا ہشیارکرن ژئ بکارتینایہ، ئی ہشیارکرن ب شیوہکی نەرستہ خو بوویہ، کو بتنی خواندہ قانی ژیر و ئاست بلند دشیٹ وی وەک ہشیارکرن و ہوشداری وەرگریت.

8. پەراویژ

- <https://ar.wikipedia.org/wiki>
<http://www.almaany.com/ar/dic/ar-ar/>
<http://www.marefa.org/index.pgp/>
<http://www.marefa.org/index.pgp/>
- طہ عبدالرحمن، سوال الاخلاق - مساهمة في النقد الاخلاقي للحداثة الغربیۃ، الطبعة الاولى، المركز الثقافي العربي، الدار البيضاء - المغرب، 2000، ص (17).
- طہ عبدالرحمن، سوال الاخلاق - مساهمة في النقد الاخلاقي للحداثة الغربیۃ، (17-18).
- ہمان ژیدہ، ل (19).
- ہمان ژیدہ، ل (22).
- <http://almaany.com/ar/dict/ar-en/moral>
- احسان عباسلو، نقد اخلاقی، کتاب ماہ ادبیات، شماره 62 (پیاپی 176)، سال ششم، چاپ و صحافی سروش، تہران، خرداد ماہ 1391، ل (110 - 111).
- شکری عزیز الماضی، فی نظریۃ الادب. الطبعة الاولى، دار المنتخب العربی، بیروت - لبنان، ص (17)
- ہمان ژیدہ، ل (26)
- ہمان ژیدہ، ل (28)
- ہمان ژیدہ، ل (29)
- ہمان ژیدہ، ل (36)
- ہمان ژیدہ، ل (42)
- شکری عزیز الماضی، فی نظریۃ الادب، ص (43)
- ویلفرید گیورن، لی مورگان، ئیریہل لیبیر، بنہماکانی رەخنہی ئەدەبی، (وہرگیزان ژ زمانی فارسی): سامال ئەحمەدی. دەرگای چاپ و بلاکریدئەوی روژہلات، ہولیر، 2014، ل (67)
- ویلفرید گیورن، لی مورگان، ئیریہل لیبیر، بنہماکانی رەخنہی ئەدەبی، ل (68).
- ہمان ژیدہ، ل (69).
- محمد عبدالمطلب، ذاکرۃ النقد الادبی، المجلس الاعلی للثقافة، الطبعة الثانية، القاہرہ، 2008، ص (18-19).
- <http://www.marefa.org/index.pgp/>
- د. نبیل راغب، موسوعۃ النظریات الادبیۃ، الطبعة الاولى، مكتبة لبنان - ناشرون، الشركة المصریۃ العلمیۃ للنشر - لونجمان، 2003، ص (7)
- د. محمد غنیمی ہلال، النقد الادبی الحدیث، دار العودہ، - بیروت، 1997، ص (75-74).
- د. نبیل راغب، موسوعۃ النظریات الادبیۃ، ص (8)

د. صلاح رزق، ادبية النص - محاولة لتأسيس منهج نقدي عربي، دار غريب للطباعة والنشر والتوزيع، القاهرة، 2002.

د. محسن الخوني، التنوير والنقد - منزلة كائط في مدرسة فرانكفورت، الطبعة الاولى، دار الحوار للنشر والتوزيع، سورية - اللاذقية، 2006.

محمد عبدالمطلب، ذاكرة النقد الادبي، المجلس الاعلى للثقافة، الطبعة الثانية، القاهرة، 2008.

د. محمد غنيمي هلال، النقد الادبي الحديث، دار العودة، بيروت، 1997.

د. نبيل راغب، موسوعة النظريات الادبية، الطبعة الاولى، مكتبة لبنان - ناشرون، الشركة المصرية العالمية للنشر - لونجمان، 2003.

نجوى صابر، النقد الاخلاقي - اضاء و تطبيقاته، الطبعة الاولى، دار العلوم العربية، بيروت - لبنان، 1990.

ويلبريس سكوت، خمسة مداخل الى النقد الادبي، ترجمة: د. عناد غزوان واسماعيل وجعفر صادق الخليفي، منشورات وزارة الثقافة والاعلام، دار الرشيد للنشر، 1981.

3.9. پهرتوك ب زمانى فارسى:

احسان عباسلو، نقد اخلاقي، كتاب ماه ادبيات، شماره 62 (پيايى 176)، سال ششم، چاپ و صحافى سرش، تهران، خرداد ماه 1391.

ميمنت مير صادقى، واژه نامه هنر شاعرى، چاپ سوم/ويراست سوم، چاپخانه الوان، انتشارات كتاب مهنان، تهران، 1385.

4.8. ساينين ئنترنيتى:

صبرى ابو حسين، (نظريات دراسة الادب من الداخل عمقا(المضمون) http://www.warraq.cc/core/dg/dg_topic?dmy
ا. حلمى القمص يعقوب، مدارس النقد والتشكيك والرعليةها <http://st-takla.org/books/helmy-elkommos/bibilical-criticism/41.html>

روز سليمان، موقف الفضول والدهشة : اساس الاخلاق الاول و الاخير المعرفة العقلية <http://www.moc.gov.sy/index.php?>

<http://www.marefa.org/index.php>

<https://ar.wikipedia.org/wiki>

<http://www.almaany.com/ar/dic/ar-ar>

<http://www.marefa.org/index.php>

<http://www.marefa.org/index.php>

<http://almaany.com/ar/dict/ar-en/mora>

52. ئهحمده ياسين بهندى، بازارى خه ما، ل(17-18).

53. ئهحمده ياسين بهندى، بازارى خه ما، ل (21-22).

54. ئهحمده ياسين بهندى، بازارى خه ما، ل(25-26).

55. ئهحمده ياسين بهندى، بازارى خه ما، ل(29-30).

56. ئهحمده ياسين بهندى، بازارى خه ما، ل(33).

57. هه مان ژيئدهر، ل(37).

58. ئهحمده ياسين بهندى، بازارى خه ما، ل(41-42).

59. هه مان ژيئدهر، ل(45).

60. ئهحمده ياسين بهندى، بازارى خه ما، ل(49-50).

61. ئهحمده ياسين بهندى، بازارى خه ما، ل(53-54).

62. هه مان ژيئدهر، ل(58).

63. ئهحمده ياسين بهندى، بازارى خه ما، ل(61-62).

64. هه مان ژيئدهر، ل(65-66).

65. ئهحمده ياسين بهندى، بازارى خه ما، ل(69-70).

66. ئهحمده ياسين بهندى، بازارى خه ما، ل(73).

67. هه مان ژيئدهر، ل (78).

68. ئهحمده ياسين بهندى، بازارى خه ما، ل(81-82).

9. ژيئدهر

1.9. پهرتوك ب زمانى كوردى:

ئهحمده ياسين بهندى، بازارى خه ما(ديوانا شعري)، چاپا ئيكي، چاپخانا زانا، دهوك، 2005.

(ويئفرئيد گيورن، لى موركان، ئيريهال ليئير)، بنه ماكانى ره خنه ئه ده به، وه رگيئران: سامال ئهحمده دي. ده زگاي چاپ و بلاوكردنه وهى روزه ه لات، هه وليئر، 2014.

2.9. پهرتوك ب عه ره بهى:

شكرى عزيز الماضى، فى نظرية الادب. الطبعة الاولى، دار المنتخب العربي، بيروت - لبنان، 1993.

طراد الكبيسي، مداخل فى النقد الادبي، دار اليازورى العلمية للنشر والتوزيع، الاردن - عمان، 2008.

طه عبدالرحمن، سوال الاخلاق - مساهمة فى النقد الاخلاقي للحدائة الغربية، الطبعة الاولى، المركز الثقافي العربي، الدار البيضاء - المغرب، 2000.

□

تطبيق أسس النقد الأدبي الأخلاقي في ديوان (بازارى خه ما)

الملخص:

ظهر النقد الادبي الاخلاقي كمنهج ضمن سياق النقد العالمي واستطاع ان يصبح اداة وطريقة لتحليل وتقييم النصوص الادبية وذلك بغية تحديد المضامين الاخلاقية واظهار اساليب توظيفها وانعكاسها داخل النصوص الادبية. وقد انعكس هذا المنهج داخل النقد الكردي ايضا. الهدف من هذا البحث هو تحليل ديوان شاعر كردي وفقا لاسس ومقومات النقد الاخلاقي. كذلك لاطهار طريقة تعامل الناقد الكردي وفق هذا المنهج النقدي مع النصوص الادبية الكردية وبالاخص الشعر منها. وفي هذا البحث سنرى الى اي حد استطاعت النصوص الشعرية لهذا الديوان ريادة وتوجيه القارئ في المواضيع الاخلاقية. وسنتطرق الى كيفية توعية وتحذير الشاعر لابناء المجتمع ازاء تلك القيم و الاخلاق. ومن ثم نبين هل كان الشاعر موقفا ومؤثرا في التعبير عن الجوانب المتعلقة بالقيم و الاخلاق. وهذا بالطبع سيظهر لنا مدى نجاح التجربة الشعرية له. وبالنتيجة سنرى ان هذا المنهج النقدي هو منهاج مؤثر في تقييم النصوص الادبية وله اليات واضحة و متنوعة في التحليل بحيث تستطيع تشخيص كيفية انعكاس المضامين الاخلاقية داخل النصوص.

الكلمات الدالة: النقد الأدبي الأخلاقي، أسس النقد الأخلاقي، تطبيق النقد الأخلاقي، تحليل النص، ديوان "بازارى خه ما".

Practicing Principles of Moral Literary Criticism in the Poems (Sadness Market)

Abstract:

Moral Criticism in literature is an approach for analyzing and evaluation literary texts in order to determine moral themes and clarify the application of these themes in literary texts. Apparently, this literary approach has emerged in Kurdish literary criticism as well. The main goal of this research is to find out the moral themes in the chosen collection of poems (sadness market) and analyzing them according to the main principles of this approach to find out to what extend the poet are succeeded in his moral messages, especially in the aspects of the leadership and directing. Furthermore, this research aims to refine the range of the moral attention and consciousness of the poet toward the individual in the society. Additionally, another aim of this research is to discover the creativity of the poet in terms of the guiding the readers toward the respectable mentalities. this is, definitely, approves the experiences of the poet. In conclusion, this critical approach is an effective method to evaluate and analyze literary texts. It can determine and study how the moral themes reflected in literary texts.

Keywords: Moral Literary Criticism, Moral Critique, Application of Moral Criticism, Text Analysis, " Sadness Market".